

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Σχόλια
(2. Majjhima Nikāya - Aṭṭhakathā)

3. Σχόλια για τις τελευταίες πενήντα ομιλίες (3. Uparipaṇṇāsa-
aṭṭhakathā)

1. Το κεφάλαιο για το Ντεβαντάχα (1. Devadahanavaggo)



PaliVerse

2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Σχόλια

3. Σχόλια για τις τελευταίες πενήντα ομιλίες

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Majjhimanikāye

Uparipaṇṇāsa-aṭṭhakathā

1. Devadahavaggo

1. Devadahasuttavaṇṇanā

1. Evaṃ me sutanti devadahasuttaṃ. Tattha devadahaṃ nāmāti devā vuccanti rājāno, tattha ca sakyaṛājūnaṃ maṅgalapokkharāṇī ahosi pāsādikā ārakkhasampannā, sā devānaṃ dahattā “devadaha”nti paññāyittha. Tadupādāya sopi nigamo devadahantveva saṅkhaṃ gato. Bhagavā taṃ nigamaṃ nissāya lumbinivane viharati. Sabbaṃ taṃ pubbekatahetūti pubbe katakammaṃ paccayā. Iminā kammavedanañca kiriyavedanañca paṭikkhipitvā ekaṃ vipākavedanameva sampañcchantīti dasseti. Evaṃ vādino, bhikkhave, nigaṇṭhāti iminā pubbe niyametvā vuttaṃ niyametvā dasseti.

Ahuvamheva mayanti idaṃ bhagavā tesāṃ ajānanabhāvaṃ jānantova kevalaṃ kalisāsanaṃ āropetukāmo pucchati. Ye hi “mayaṃ ahuvamhā”tipi na jānanti, te kathaṃ kammaṃ katabhāvaṃ vā akatabhāvaṃ vā jānissantīti. Uttaripucchāyapi eseva nayo.

2. Evaṃ santeti cūḷadukkhakkhandhe mahānigaṇṭhassa vacane sacce santeti attho, idha pana ettakassa ṭhānassa tumhākaṃ ajānanabhāve santeti attho. Na kallanti na yuttaṃ.

3. Gāḷhūpalepanenāti bahalūpalepanena, punappunaṃ visaraṇjītena, na pana khaliyā littenā viya. Esaniyāti esanislākāya antamaso nantakavaṭṭiyāpi. Eseyyāti gambhīraṃ vā uttānaṃ vāti vīmaṃseyya. Agadaṅgāranti jhāmahaṛītakassa vā āmalakassa vā cuṇṇaṃ. Odaheyyāti pakkhiṇeyya. Arogoṭiādi māgaṇḍiyasutte vuttameva.

Evameva khoti ettha idaṃ opammaṃ sandanaṃ, sallena viddhassa hi viddhakāle vedanāya pākātakālo viya imesaṃ “mayaṃ pubbe ahuvamhā vā no vā, pāpakammaṃ akaramhā vā no vā, evarūpaṃ vā pāpaṃ karamhā”ti jānanakālo siyā. Vaṇamukhassa parikantanādīsu catūsu kālesu vedanāya pākātakālo viya “ettakaṃ vā no dukkhaṃ nijjiṇṇaṃ, ettake vā nijjiṇṇe sabbameva dukkhaṃ nijjiṇṇaṃ bhavissati, suddhante patitṭhitā nāma bhavissāmā”ti jānanakālo siyā. Aparabhāge phāsubhāvajānanakālo viya diṭṭheva dhamme akusalānaṃ dhammānaṃ pahānāya kusālānaṃ dhammānaṃ upasampadāya jānanakālo siyā. Evamettha ekāya upamāya tayo atthā, catūhi upamāhi eko attho paridīpito.

4. Ime pana tato ekampi na jānanti, virajjhivā gate salle aviddhova “viddhosi mayā”ti paccatthikassa vacanappamāṇeneva “viddhosmī”ti saññaṃ uppādetvā dukkhappattapuriso viya kevalaṃ mahānigaṇṭhassa vacanappamāṇena sabbametaṃ saddahantā evaṃ sallopamāya bhagavatā niggahitā paccāharitum asakkontā yathā nāma dubbalo sunakho migaṃ uttāpetvā sāmikassa abhimukhaṃ karitvā attanā osakkati, evaṃ mahānigaṇṭhassa matthake vādaṃ pakkhipantā nigaṇṭho, āvusotiādīmāḥsu.

5. Atha ne bhagavā sācariyake niggaṇhanto pañca kho imetiādīmāha. Tatrāyasmantānanti tesu pañcasu dhammesu āyasmantānaṃ. Kā atītaṃse satthari saddhāti atītaṃsavādimhi satthari kā saddhā. Yā atītavādaṃ saddahantānaṃ tumhākaṃ mahānigaṇṭhassa saddhā, sā katamā? Kiṃ bhūtatthā abhūtatthā, bhūtavipākā abhūtavipākāti pucchati. Sesapadesupi eseva nayo. Sahadhammikiṃ sahētukaṃ sakāraṇaṃ. Vādapaṭihāraṇti paccāgamanakavādaṃ. Ettāvātā tesāṃ “apanetha saddhaṃ, sabbadubbalaṃ esā”ti saddhāchedakavādaṃ nāma dasseti.

6. Avijjā aññaṇāti avijjāya aññaṇena. Sammohāti sammohena. Vipaccethāti viparītato saddahatha, vipallāsaggāhaṃ vā gaṇhathāti attho.

7. Diṭṭhadhammavedanīyanti imasmiṃyeva attabhāve vipākadāyakaṃ. Upakkamenāti payogena. Padhānenāti vīriyena. Samparāyavedanīyanti dutiye vā tatiye vā attabhāve vipākadāyakaṃ. Sukhavedanīyanti itthārammaṇavipākadāyakaṃ kusalakammaṃ. Viparītaṃ dukkhavedanīyaṃ. Paripakkavedanīyanti paripakke nipphanne attabhāve vedanīyaṃ, diṭṭhadhammavedanīyasseevetaṃ adhivacanaṃ. Aparipakkavedanīyanti aparipakke attabhāve vedanīyaṃ, samparāyavedanīyasseevetaṃ adhivacanaṃ. Evaṃ santepi ayamettha viseso - yaṃ paṭhamavaye kataṃ paṭhamavaye vā majjhimavaye vā pacchimavaye vā vipākaṃ deti, majjhimavaye kataṃ majjhimavaye vā pacchimavaye vā vipākaṃ deti, pacchimavaye kataṃ tattheva vipākaṃ deti, taṃ diṭṭhadhammavedanīyaṃ nāma. Yaṃ pana sattadivasabbhantare vipākaṃ deti, taṃ paripakkavedanīyaṃ nāma. Taṃ kusalampi hoti akusalampi.

Tatrimāni vatthūni - puṇṇo nāma kira duggatamanusso rājagahe sumanasetṭhiṃ nissāya vasati. Tameva ekadivasam nagaramhi nakkhatte saṅghuṭṭhe seṭṭhi āha - “sace ajja kasissasi, dve ca goṇe naṅgalaṇca labhissasi. Kiṃ nakkhattaṃ kīlissasi, kasissasi”ti. Kiṃ me nakkhattena, kasissāmīti? Tena hi ye goṇe icchasi, te gahetvā kasāhīti. So kasitum gato. Taṃ divasaṃ sārīputtatthero nirodhā vuṭṭhāya “kassa saṅgahaṃ karomī”ti? Āvajjanto puṇṇaṃ disvā pattacīvaraṃ ādāya tassa kasanaṭṭhānaṃ gato. Puṇṇo kasim tṭhapetvā therassa dantakaṭṭhaṃ datvā mukhodakaṃ adāsi. Thero sarīraṃ paṭijaggitvā kammantassa avidūre nisīdi bhattābhihāraṃ olokento. Athassa bhariyaṃ bhattaṃ āharantiṃ disvā antarāmaggeyeva attānaṃ dassesi.

Sā sāmikassa āhaṭabhattaṃ therassa patte pakkhipitvā puna gantvā aññaṃ bhattaṃ sampādetvā divā agamāsi. Puṇṇo ekavāraṃ kasitvā nisīdi. Sāpi bhattaṃ gahetvā āgacchantī āha - “sāmi pātova te bhattaṃ āhariyittha, antarāmagge pana sārīputtattheraṃ disvā taṃ tassa datvā aññaṃ pacitvā āharantiyā me ussūro jāto, mā kujjhi sāmī”ti. Bhaddakaṃ te bhadde kataṃ, mayā therassa pātova dantakaṭṭhaṇca mukhodakaṇca dinnaṃ, amhākaṃyevānena piṇḍapātopi paribhutto, ajja therena katasamaṇadhammassa mayaṃ bhāgino jātāti cittaṃ pasādesi.

Ekavāraṃ kasitaṭṭhānaṃ suvaṇṇameva ahosi. So bhuñjitvā kasitaṭṭhānaṃ olokeno vijjetamānaṃ disvā utṭhāya yaṭṭhiyā paharivā rattasuvaṇṇabhāvaṃ jānitvā “rañño akathetvā paribhuñjitum na sakkā”ti gantvā rañño ārocesi. Rājā taṃ sabbaṃ sakaṭehi āharāpetvā rājaṅgaṇe rāsiṃ kāretvā “kassimasmiṃ nagare ettakaṃ suvaṇṇaṃ atthi”ti pucchi. Kassaci natthīti ca vutte seṭṭhiṭṭhānamassa adāsi. So puṇṇasetṭhi nāma jāto.

Aparampi vatthu - tasmimyeva rājagahe kāḷaveḷiyo nāma duggato atthi. Tassa bhariyā paṇṇambilaṃyagum paci. Mahākassapaṭṭhāro nirodhā vuṭṭhāya “kassa saṅghaṃ karomī”ti āvajjanto taṃ disvā gantvā gehadvāre aṭṭhāsi. Sā pattam gahetvā sabbaṃ tattha pakkhipitvā therassa adāsi, therō vihāraṃ gantvā satthu upanāmesi. Satthā attano yāpanamattaṃ gaṇhi, sesaṃ pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ pahosi. Kāḷaveḷiyopi taṃ ṭhānaṃ patto cūḷakaṃ labhi. Mahākassapo satthāraṃ kāḷaveḷiyassa vipākaṃ pucchi. Satthā “ito sattame divase seṭṭhicchattaṃ labhissatī”ti āha. Kāḷaveḷiyo taṃ kathaṃ sutvā gantvā bhariyāya ārocesi.

Tadā ca rājā nagaraṃ anusañcaranto bahinagare jīvasūle nisinnaṃ purisaṃ addasa. Puriso rājānaṃ disvā uccāsaddaṃ akāsi “tumhākaṃ me bhuñjanabhattaṃ paṇiṇatha devā”ti. Rājā “pesessāmī”ti vatvā sāyamāsabhatte upanīte saritvā “imaṃ haritum samatthaṃ jānāthā”ti āha, nagare sahasasabhaṇḍikaṃ cāresum. Tatiyavāre kāḷaveḷiyassa bhariyā aggahesi. Atha naṃ rañño dassesum, sā purisavesaṃ gahetvā pañcāvudhasannaddhā bhattapātiṃ gahetvā nagarā nikkhami. Bahinagare tāle adhivattho dīghatālo nāma yakkho taṃ rukkhamaḷena gacchantiṃ disvā “tiṭṭha tiṭṭha bhakkhosi me”ti āha. Nāhaṃ tava bhakkho, rājadūto ahanti. Kattha gacchasīti. Jīvasūle nisinnassa purisassa santikanti. Mamapi ekaṃ sāsanaṃ haritum sakkhissasīti. Āma sakkhissāmīti. “Dīghatālassa bhariyā sumanadevarājadhītā kāḷi puttāṃ vijātā”ti āroceyyāsi. Imasmiṃ tālamūle satta nidhikumbhiyo atthi, tā tvaṃ gaṇheyyāsīti. Sā “dīghatālassa bhariyā sumanadevarājadhītā kāḷi puttāṃ vijātā”ti ugghosentī agamāsi.

Sumanadevo yakkhasamāgame nisinno sutvā “eko manusso amhākaṃ piyapavattiṃ āharati, pakkosatha na”nti sāsanaṃ sutvā pasanno “imassa rukkhassa parimaṇḍalacchāyāya pharaṇaṭṭhāne nidhikumbhiyo tuyhaṃ dammī”ti āha. Jīvasūle nisinnapuriso bhattaṃ bhuñjitvā mukhapuñchanakāle itthiphassoṭi ṇatvā cūḷāya ḍaṃsi, sā asinā attano cūḷaṃ chinditvā rañño santikaṃyeva gatā. Rājā bhattabhajitabhāvo kathaṃ jānitabboti? Cūḷasaññāyāti vatvā rañño ācikkhitvā taṃ dhaṇaṃ āharāpesi. Rājā aññassa ettakaṃ dhaṇaṃ nāma atthīti. Natthi devāti. Rājā tassā patiṃ tasmim nagare dhanasetṭhiṃ akāsi. Mallikāyapi deviyā vatthu kathetabbaṃ. Imāni tāva kusalakamme vatthūni.

Nandamāṇavako pana uppalavaṇṇāya theriyā vippaṭṭipajji, tassa mañcato utṭhāya nikkhamitvā gacchantassa mahāpathavī bhijjitvā okāsamadāsi, tattheva mahānaraṃ paviṭṭho. Nandopi goghātako paṇṇāsa vassāni goghātakakammaṃ katvā ekadivaṃ bhojanakāle maṃsaṃ alabhanto ekassa jīvamānakoṇassa jivaṃ chinditvā aṅgāresu pacāpetvā khāditaṃ āraddho. Athassa jivhā mūle chijjitvā bhattapātiyaṃyeva patitā, so viravanto kālaṃ katvā niraye nibbatti. Nandopi yakkho aññena yakkhena saddhiṃ ākāsena gacchanto sārīputtattheraṃ navoropitehi kesehi rattibhāge abbhokāse nisinnaṃ disvā sīse paharitukāmo itarassa yakkhassa ārocetvā tena vāriyamānopi pahāraṃ datvā ḍayhāmi ḍayhāmīti viravanto tasmimyeva ṭhāne bhūmiṃ pavisitvā mahāniraye nibbattoti imāni akusalakamme vatthūni.

Yaṃ pana antamaso maraṇasantikepi kataṃ kammaṃ bhavantare vipākaṃ deti, taṃ sabbam samparāyavedanīyaṃ nāma. Tattha yo aparihīnassa jhānassa vipāko nibbattissati, so idha nibbattitavipākoti vutto. Tassa mūlabhūtaṃ kammaṃ neva diṭṭhadhammavedanīyaṃ na samparāyavedanīyanti, na vicāritaṃ, kiñcāpi na vicāritaṃ, samparāyavedanīyameva panetanti veditabbaṃ. Yo paṭhamamaggādīnaṃ bhavantare phalasamāpattivipāko, so idha nibbattitaguṇotveva vutto. Kiñcāpi evaṃ vutto, maggakammaṃ pana paripakkavedanīyanti veditabbaṃ. Maggacetanāyeva hi sabbalahum phaladāyikā anantaraphalattāti.

8. Bahavedanīyanti saññābhavūpagaṃ. Appavedanīyanti asaññābhavūpagaṃ. Savedanīyanti savipākaṃ kammaṃ. Avedanīyanti avipākaṃ kammaṃ. Evaṃ santeti imesaṃ diṭṭhadhammavedanīyādīnaṃ kammānaṃ upakkamena samparāyavedanīyādi bhāvakāraṇassa alābhe sati. Aphaleti nipphalo niratthakoti. Ettāvatā anīyānikasāsane payogassa aphaletaṃ dassetvā padhānacchedakavādo nāma dassitoti veditabbo. Sahadhammikā vādānuvādāti parehi vuttakāraṇena sakāraṇā hutvā nigaṇṭhānaṃ vādā ca anuvādā ca. Gārayhaṃ ṭhānaṃ āgacchantīti viññūhi garahitabbaṃ kāraṇaṃ āgacchanti. “Vādānuppattā gārayhaṭṭhānā”tipi pāṭho. Tassattho - parehi vuttena kāraṇena sakāraṇā nigaṇṭhānaṃ vādaṃ anuppattā taṃ vādaṃ sosentā milāpentā dukkaṭakammakārinotiādayo dasa gārayhaṭṭhānā āgacchanti.

9. Saṅgatibhāva hetūti niyatibhāvakāraṇā. Pāpasāṅgati kāti pāpaniyatino. Abhijāti hetūti chaḷabhijāti hetu.

10. Evaṃ nigaṇṭhānaṃ upakkamassa aphaletaṃ dassetvā idāni niyānikasāsane upakkamassa vīriyassa ca saphalataṃ dassetuṃ kathaṃca, bhikkhavietiādimāha. Tattha anaddhabhūtaṃ anadhibhūtaṃ. Dukkheṇa anadhibhūto nāma manussatta bhāvo vuccati, na taṃ addhabhāveti nābhivhavatīti attho. Tampi nānappakārāya dukkarakārikāya payojento dukkheṇa addhabhāveti nāma. Ye pana sāsane pabbajitvā ārañṇakā vā honti rukkhamaulikādayo vā, te dukkheṇa na addhabhāventi nāma. Niyānikasāsanasmīhi vīriyaṃ sammāvāyāmo nāma hoti.

Thero panāha - yo issarakule nibbatto sattavassiko hutvā alaṅkatappaṭiyatto pituāṅke nisinnō ghare bhattakiccaṃ katvā nisinnena bhikkhusaṅghena anumodanāya kariyamānāya tisso sampattiyo dassetvā saccesu pakāsitesu arahattaṃ pāpuṇāti, mātāpitūhi vā “pabbajissasi tātā”ti vutto “āma pabbajissāmī”ti vatvā nhāpetvā alaṅkaritvā vihāraṃ nīto tacapañcakaṃ uggaṇhitvā nisinnō kesesu ohāriyamānesu khuraggeyeva arahattaṃ pāpuṇāti, navapabbajito vā pana manosilātelamakkhiteṇa sīsena punadivase mātāpitūhi pesitaṃ kājabhattaṃ bhuñjitvā vihāre nisinnova arahattaṃ pāpuṇāti, ayaṃ na dukkheṇa attānaṃ addhabhāveti nāma. Ayaṃ pana ukkaṭṭhasakkāro. Yo dāsikucchiyaṃ nibbatto antamaso rajatamuddikampi piḷandhitvā gorakapiyaṅgumattenāpi sarīraṃ vilimpetvā “pabbājetha na”nti nīto khuragge vā punadivase vā arahattaṃ pāpuṇāti, ayampi na anaddhabhūtaṃ attānaṃ dukkheṇa addhabhāveti nāma.

Dhammikaṃ sukhaṃ nāma saṅghato vā gaṇato vā uppannaṃ catupaccayasukhaṃ. Anadhimucchitoti taṇhāmucchanāya amucchito. Dhammikañhi sukhaṃ na pariccajāmīti na tattha gedho kātabbo. Saṅghato hi uppannaṃ salākabhattaṃ vā vassāvāsikaṃ vā “idamatthaṃ eta”nti paricchinditvā saṅghamajjhe bhikkhūnaṃ antare paribhuñjanto pattantare padumaṃ viya sīlasamādhivipassanāmagga phalehi

vaḍḍhati. Imassāti paccuppanānaṃ pañcannaṃ khandhānaṃ mūlabhūtaṃ. Dukkhanidānaṃ sātī taṇhāya. Sā hi pañcakkhandhadukkhassa nidānaṃ. Saṅkhāraṃ padahatoti sampayogavīriyaṃ karontassa. Virāgo hotīti maggena virāgo hoti. Idaṃ vuttaṃ hoti “saṅkhārapadhānena me imassa dukkhanidānaṃ virāgo hoti”ti evaṃ pajānātīti iminā sukhāpaṭipadā khippābhiññā kathitā. Dutiyavārena tassa sampayogavīriyassa majjhataṭṭhāro kathito. So yassa hi khvāssāti ettha ayaṃ saṅkhepattho - so puggalo yassa dukkhanidānaṃ saṅkhārapadhānena virāgo hoti, saṅkhāraṃ tattha padahati, maggapadhānena padahati. Yassa pana dukkhanidānaṃ ajjupekkhato upekkhaṃ bhāventassa virāgo hoti, upekkhaṃ tattha bhāveti, maggabhāvanāya bhāveti. Tassāti tassa puggalassa.

11. Paṭibaddhacittoti chandarāgena baddhacitto. Tibbacchandoti bahalacchando. Tibbāpekkhoti bahalapattano. Santiṭṭhantinti ekato tiṭṭhantiṃ. Saṅgagghantinti mahāhasitaṃ hasamānaṃ. Saṃhasantinti sitaṃ kurumānaṃ.

Evameva kho, bhikkhavi ettha idaṃ opammavibhāvanaṃ - eko hi puriso ekissā itthiyā sāratto ghāsacchādanamālālaṅkāradīni datvā ghare vāseti. Sā taṃ aticaritvā aññaṃ sevati. So “nūna ahaṃ assā anurūpaṃ sakkāraṃ na karomī”ti sakkāraṃ vaḍḍhesi. Sā bhiyyosomattāya aticaratiyeva. So - “ayaṃ sakkariyamānāpi aticarateva, ghare me vasamānā anattampī kareyya, nīharāmi na”nti parisamajjhe alaṃvacanīyaṃ katvā “mā puna geḥaṃ pāvisī”ti vissajjesi. Sā kenaci upāyena tena saddhiṃ santhavaṃ kātuṃ asakkontī naṭanaccakādīhi saddhiṃ vicarati. Tassa purisassa taṃ disvā neva uppajjati domanassaṃ, somanassaṃ pana uppajjati.

Tattha purisassa itthiyā sārattakālo viya imassa bhikkhuno attabhāve ālayo. Ghāsacchādanādīni datvā ghare vasāpanakālo viya attabhāvassa paṭijaggaṇakālo. Tassā aticaraṇakālo viya jaggiyamānasseva attabhāvassa pīṭṭapakopādīnaṃ vasena sābādhatā. “Attano anurūpaṃ sakkāraṃ alabhanti aticarati”ti sallakkhetvā sakkāravaḍḍhanaṃ viya “bhesajjaṃ alabhanto evaṃ hoti”ti sallakkhetvā bhesajjakaraṇakālo. Sakkāre vaḍḍhitepi puna aticaraṇaṃ viya pīṭṭādisu ekassa bhesajje kariyamāne sesānaṃ pakopavasena puna sābādhatā. Parisamajjhe alaṃvacanīyaṃ katvā geḥā nikkāḍḍhanaṃ viya “idāni te nāhaṃ dāso na kammakaro, anamatagge saṃsāre taṃyeva upaṭṭhahanto vicariṃ, ko me tayā attho, chijja vā bhijja vā”ti tasmīṃ anapekkhataṃ āpajjitvā vīriyaṃ thiraṃ katvā maggena kilesasamugghātanaṃ. Naṭanaccakādīhi naccamānaṃ vicarantiṃ disvā yathā tassa purisassa domanassaṃ na uppajjati, somanassameva uppajjati, evameva imassa bhikkhuno arahattaṃ pattassa pīṭṭapakopādīnaṃ vasena ābādhikaṃ attabhāvaṃ disvā domanassaṃ na uppajjati, “muccissāmi vata khandhaparihāradukkhato”ti somanassameva uppajjatīti. Ayaṃ pana upamā “paṭibaddhacittassa domanassaṃ uppajjati, appaṭibaddhacittassa natthetanti ñatvā itthiyā chandarāgaṃ pajahati, evamayaṃ bhikkhu saṅkhāraṃ vā padahantassa upekkhaṃ vā bhāventassa dukkhanidānaṃ pahīyati, no aññathāti ñatvā tadubhayaṃ sampādentō dukkhanidānaṃ pajahati”ti etamatthaṃ vibhāvetuṃ āgatāti veditabbā.

12. Yathā sukhaṃ kho me viharatoti yena sukkena viharitū icchāmi tena, me viharato. Padahatoti pesentassa. Ettha ca yassa sukhā paṭipadā asappāyā, sukhumaṇḍarāni dhārentassa pāsādiḥ senāsane vasantassa cittaṃ vikkhipati, dukkhā paṭipadā sappāyā, chinnabhinnāni thūlacīvarāni dhārentassa susānarukkhamūlādīsu vasantassa cittaṃ ekaggaṃ hoti, taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

Evameva khoti ettha idaṃ opammasaṃsandanaṃ, usukāro viya hi jātijarāmarañabhīto yogī daṭṭhabbo, vaṅkakuṭilajimhatejanaṃ viya vaṅkakuṭilajimhacittaṃ, dve alātā viya kāyikacetāsikavīriyaṃ, tejanaṃ ujum karontassa kaṅjikatelaṃ viya saddhā, namanadaṇḍako viya lokuttaramaggo, ussukārassa vaṅkakuṭilajimhatejanaṃ kaṅjikatelena sinehetvā alātesu tāpetvā namanadaṇḍakena ujukaraṇaṃ viya imassa bhikkhuno vaṅkakuṭilajimhacittaṃ saddhāya sinehetvā kāyikacetāsikavīriyena tāpetvā lokuttaramaggena ujukaraṇaṃ, usukārasseva evaṃ ujukatena tejanena sapattaṃ vijjhitvā sampattianubhavanaṃ viya imassa yogino tathā ujukatena cittaṃ kilesagaṇaṃ vijjhitvā pāsādiḷe senāsane nirodhavaratalagatassa phalasamāpattisukhānubhavanaṃ daṭṭhabbaṃ. Idha tathāgato sukhāpaṭipadākhippābhīñṇabhikkhuno, dukkhāpaṭipadādhābhīñṇabhikkhuno ca paṭipattiyo kathitā, itaresaṃ dvinnāṃ na kathitā, tā kathetuṃ imaṃ desanaṃ ārabhi. Imāsu vā dvīsu kathitāsu itarāpi kathitāva honti, āgamanīyapaṭipadā pana na kathitā, taṃ kathetuṃ imaṃ desanaṃ ārabhi. Sahāgamanīyāpi vā paṭipadā kathitāva, adassitaṃ pana ekaṃ buddhuppādaṃ dassetvā ekassa kulaputtassa nikkhamanadesanaṃ arahattena vinivaṭṭessāmīti dassetuṃ imaṃ desanaṃ ārabhi. Sesaṃ sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Devadahasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Pañcattayasuttavaṇṇanā

21. Evaṃ me sutanti pañcattayasuttaṃ. Tattha eketi ekacce. Samaṇabrāhmaṇāti paribbajupagatabhāvena samaṇā jātiyā brāhmaṇā, lokena vā samaṇāti ca brāhmaṇāti ca evaṃ sammatā. Aparantaṃ kappetvā vikappetvā gaṇhantīti aparantakappikā. Aparantakappo vā etesaṃ atthīti aparantakappikā. Ettha ca antoti “sakkāyo kho, āvuso, eko anto”tiādīsu viya idha koṭṭhāso adhippeto. Kappoti taṇhādiṭṭhiyo. Vuttampi cetāṃ “kappoti uddānato dve kappā taṇhākappo ca diṭṭhikappo cā”ti. Tasmā taṇhādiṭṭhivasena anāgataṃ khandhakoṭṭhāsaṃ kappetvā ṭhitāti aparantakappikāti evamettha attho daṭṭhabbo. Tesāṃ evaṃ aparantaṃ kappetvā ṭhitānaṃ punappunaṃ uppajjanavasena aparantameva anugatā diṭṭhīti aparantānudiṭṭhino. Te evaṃ diṭṭhino taṃ aparantaṃ ārabbhā āgamma paṭicca aññampi janaṃ diṭṭhigatikaṃ karontā anekavihitāni adhivuttipadāni abhivadanti. Anekavihitānīti anekavidhāni. Adhivuttipadānīti adhivacanapadāni. Atha vā bhūtamattaṃ adhibhavitvā yathāsabhāvato aggahetvā vattanato adhivuttiyoti diṭṭhiyo vuccanti, adhivuttīnaṃ padāni adhivuttipadāni, diṭṭhidīpakāni vacanānīti attho.

Saññīti saññāsamaṅgī. Arogoṭi nicco. Itthetkeṭi itthaṃ eke, evameketi attho. Iminā soḷasa saññīvādā kathitā, asaññīti iminā aṭṭha asaññīvādā, nevasaññīnāsaññīti iminā aṭṭha nevasaññīnāsaññīvādā, sato vā pana sattassāti iminā satta ucchedavādā. Tattha satoti vijjamānassa. Uccedanti upacchedaṃ. Vināsanti adassanaṃ. Vibhavanti bhavavigamaṃ. Sabbānetāni aññamaññavevacanāneva. Diṭṭhadhammanibbānaṃ vāti iminā pañca diṭṭhadhammanibbānavādā kathitā. Tattha diṭṭhadhammoti paccakkhadhammo vuccati, tattha tattha paṭiladdhaattabhāvassetaṃ adhivacanaṃ. Diṭṭhadhamme nibbānaṃ diṭṭhadhammanibbānaṃ, imasmiṃyeva attabhāve dukkhavūpasamanti attho. Santaṃ vāti saññītiādivasena tīhākārehi santaṃ. Tīṇi hontīti saññī attātiādīni

santaattavasena ekaṃ, itarāni dveti evaṃ tīṇi.

22. Rūpiṃ vāti karajarūpena vā kasiṇarūpena vā rūpiṃ. Tattha lābhī kasiṇarūpaṃ attāti gaṇhāti, takkī ubhopi rūpāni gaṇhātiyeva. Arūpinti arūpasamāpattinimittam vā, tṭhapetvā saññākkhandham sesaarūpadhamme vā attāti paññapentā lābhinopi takkikāpi evaṃ paññapenti. Tatiyadiṭṭhi pana missakagāhavasena pavattā, catutthā takkagāheneva. Dutiyacatukke paṭhamadiṭṭhi samāpannakavārena kathitā, dutiyadiṭṭhi asamāpannakavārena, tatiyadiṭṭhi supparamattena vā sarāvamattena vā kasiṇaparikkammavasena, catutthadiṭṭhi vipulakasiṇavasena kathitāti veditabbā.

Etaṃ vā panekesaṃ upātivattatanti saññītipadena saṅkhepato vuttaṃ saññāsattakaṃ atikkantānanti attho. Apare aṭṭhakanti vadanti. Tadubhayaṃ parato āvibhavissati. Ayaṃ panettha saṅkhepattho - keci hi etā satta vā aṭṭha vā saññā samatikkamituṃ sakkonti, keci pana na sakkonti. Tattha ye sakkonti, teva gahitā. Tesam pana ekesaṃ upātivattataṃ atikkamituṃ sakkontānaṃ yathāpi nāma gaṇgaṃ uttiṇṇesu manussesu eko dīghavāpiṃ gantvā tiṭṭheyya, eko tato paraṃ mahāgāmaṃ; evameva eke viññāṇaṇcāyatanaṃ appamāṇaṃ āneṇjanti vatvā tiṭṭhanti, eke ākiñcaṇṇāyatanaṃ. Tattha viññāṇaṇcāyatanaṃ tāva dassetuṃ viññāṇakasiṇameketi vuttaṃ. Parato “ākiñcaṇṇāyatanaṃ”ti vakkhati. Tayidanti taṃ idaṃ diṭṭhigatañca diṭṭhipaccayañca diṭṭhārammaṇaṇca. Tathāgato abhijānātīti. Iminā paccayena idaṃ nāma dassanaṃ gahitanti abhivisiṭṭhena ñāṇena jānāti.

Idāni tadeva vitthārento ye kho te bhontotiādīmāha. Yā vā pana etāsaṃ saññānanti yā vā pana etāsaṃ “yadi rūpasaññāna”nti evaṃ vuttasaññānaṃ. Parisuddhāti nirupakkilesā. Paramāti uttamā. Aggāti seṭṭhā. Anuttariyā akkhāyatīti asadisā kathiyati. Yadi rūpasaññānanti iminā catasso rūpāvacarasaññā kathitā. Yadi arūpasaññānanti iminā ākāsaṇcāyatanaṃ viññāṇaṇcāyatanaṃ saññā. Itarehi pana dvīhi padehi samāpannakavāro ca asamāpannakavāro ca kathitoti evametā koṭṭhāsato aṭṭha, atthato pana satta saññā honti. Samāpannakavāro hi purimāhi chahisaṅgahitoyeva. Tayidaṃ saṅkhatanti taṃ idaṃ sabbampi saññāgataṃ saddhiṃ diṭṭhigatena saṅkhatam paccayehi samāgantvā kataṃ. Oḷārikanti saṅkhatattāva oḷārikaṃ. Atthi kho pana saṅkhārānaṃ nirodhoti etesaṃ pana saṅkhatanti vuttānaṃ saṅkhārānaṃ nirodhasaṅkhātaṃ nibbānaṃ nāma atthi. Atthetanti iti viditvāti taṃ kho pana nibbānaṃ “atthi eta”nti evaṃ jānitvā. Tassa nissaraṇadassāvīti tassa saṅkhatassa nissaraṇadassī nibbānadassī. Tathāgato tadupātivattoti taṃ saṅkhatam atikkanto samatikkantoti attho.

23. Tatrāti tesu aṭṭhasu asaṇṇīvādesu. Rūpiṃ vātiādīni saññīvāde vuttanayeneva veditabbāni. Ayaṇca yasmā asaṇṇīvādo, tasmā idha dutiyacatukkaṃ na vuttaṃ. Paṭikkosantīti paṭibāhanti paṭisedhenti. Saññā rogotiādīsu ābādhaṭṭhena rogo, sadosaṭṭhena gaṇḍo, anupaviṭṭhaṭṭhena sallam. Āgatiṃ vā gatiṃ vātiādīsu paṭisandhivasena āgatiṃ, cutivasena gatiṃ, cavanavasena cutiṃ, upapajjanavasena upapattiṃ, punappunaṃ uppajjitvā aparāparaṃ vaḍḍhanavasena vaḍḍhiṃ virūhiṃ vepullaṃ. Kāmaṇca catuvokārabhave rūpaṃ vināpi viññāṇassa pavatti atthi, sese pana tayo khandhe vinā natthi. Ayaṃ pana pañho pañcavokārabhavavasena kathito. Pañcavokāre hi ettake khandhe vinā viññāṇassa pavatti nāma natthi. Vitaṇḍavādī panettha “aññatra rūpātiādivacanato arūpabhavepi rūpaṃ, asaṇṇābhave ca viññāṇaṃ atthi, tathā nirodhasamāpannassā”ti vadati. So vattabbo - byañjanacchāyāya ce attham paṭibāhasi, āgatiṃ vātiādivacanato taṃ viññāṇaṃ pakkhidvipadacatuppadā viya uppatitvāpi gacchati, padasāpi gacchati,

govisāṇavalliādīni viya ca vaḍḍhatīti āpajjati. Ye ca bhagavatā anekasatesu suttesu tayo bhavā vuttā, te arūpabhavassa abhāvā dveva āpajjanti. Tasmā mā evaṃ avaca, yathā vuttamattham dhārehīti.

24. Tatrāti aṭṭhasu nevasaññānāsaññānīvādesu bhummaṃ. Idhāpi rūpiṃ vātiādīni vuttanayeneva veditabbāni. Asaññā sammohoti nissaññabhāvo nāmesa sammohaṭṭhānaṃ. Yo hi kiñci na jānāti, taṃ asaññī esoti vadanti. Diṭṭhasutamutaviññātabbasañkhāramattenāti diṭṭhaviññātabbamattena sutaviññātabbamattena mutaviññātabbamattena. Ettha ca vijānātīti viññātabbaṃ, diṭṭhasutamutaviññātabbamattena pañcadvārikasaññāpavattimattenāti ayañhi ettha attho. Sañkhāramattenāti oḷārikasañkhārapavattimattenāti attho. Etassa āyatanassāti etassa nevasaññānāsaññāyatanassa. Upasampadanti paṭilābhaṃ. Byasanaṃ hetanti vināso hesa, vuṭṭhānaṃ hetanti attho. Pañcadvārikasaññāpavattañhi oḷārikasañkhārapavattaṃ vā appavattaṃ katvā taṃ samāpajjitabbaṃ. Tassa pana pavattena tato vuṭṭhānaṃ hotīti dasseti. Sañkhārasamāpattipattabbamakkhāyatīti oḷārikasañkhārapavattiyā pattabbanti na akkhāyati. Sañkhārāvasesasamāpattipattabbanti sañkhārānaṃyeva avasesā bhāvanāvasena sabbasukhumabhāvaṃ pattā sañkhārā, tesam pavattiyā etaṃ pattabbanti attho. Evarūpesu hi sañkhāresu pavattesu etaṃ pattabbam nāma hoti. Tayidanti taṃ idaṃ etaṃ sukhumampi samānaṃ sañkhatam sañkhatattā ca oḷārikaṃ.

25. Tatrāti sattasu ucchedavādesu bhummaṃ. Uddhaṃ saranti uddhaṃ vuccati anāgatasamśāravādo, anāgataṃ samśāravādaṃ sarantīti attho. Āsattiṃyeva abhivadanti lagganakaṃyeva vadanti. “Āsatta”ntipi pāṭho, taṇhaṃyeva vadantīti attho. Iti pecca bhavissāmāti evaṃ pecca bhavissāma. Khatiyā bhavissāma, brāhmaṇā bhavissāmāti evamettha nayo netabbo. Vāṇijūpamā maññeti vāṇijūpamā viya vāṇijapaṭibhāgā vāṇijasadisā mayhaṃ upaṭṭhahanti. Sakkāyabhayāti sakkāyassa bhayā. Te hi yatheva “cattāro kho, mahārāja, abhayassa bhāyanti. Katame cattāro? Gaṇḍuppādo kho, mahārāja, bhayā pathaviṃ na khādati ‘mā pathavī khiyī’ti, konto kho, mahārāja, ekapādena tiṭṭhati ‘mā pathavī osīdī’ti, kīkī kho, mahārāja, uttānā seti ‘mā ambhā undriyī’ti, brāhmaṇadhammiko kho, mahārāja, brahmacariyaṃ na carati ‘mā loko ucchijjī’ti ime cattāro abhayassa bhāyanti, evaṃ sakkāyassa bhāyanti”. Sakkāyaparijegucchāti tameva tebhūmakasañkhātaṃ sakkāyaṃ parijigucchamānā. Sā gaddulabaddhoti daṇḍake rajjuṃ pavesetvā baddhasunakho. Evamevimeti ettha daḷhatthambho viya khīlo viya ca tebhūmakadhammasañkhāto sakkāyo daṭṭhabbo, sā viya diṭṭhigatiko, daṇḍako viya diṭṭhi, rajju viya taṇhā, gaddulena bandhitvā thambhe vā khīle vā upanibaddhasunakhassa attano dhammatāya chinditvā gantum asamatthassa anuparidhāvanaṃ viya diṭṭhigatikassa diṭṭhidaṇḍake pavesitāya taṇhārajjuyā bandhitvā sakkāye upanibaddhassa anuparidhāvanaṃ veditabbam.

26. Imāneva pañcāyatanānīti imāneva pañca kāraṇāni. Iti mātikaṃ ṭhapentenapi pañceva ṭhapitāni, nigamentenapi pañceva nigamitāni, bhājentena pana cattāri bhājitāni. Diṭṭhadhammanibbānaṃ kuhiṃ pavittṭhanti. Ekattanānattavasena dvīsu padesu pavittṭhanti veditabbam.

27. Evañca catucattālīsa aparantakappike dassetvā idāni aṭṭhārasa pubbantakappike dassetuṃ santi, bhikkhavetiādīmāha. Tattha atītakotṭhāsasañkhātaṃ pubbantaṃ kappetvā vikappetvā gaṇhantīti pubbantakappikā. Pubbantakappo vā etesaṃ atthīti pubbantakappikā. Evaṃ sesampi pubbe vuttappakāraṃ vuttanayeneva veditabbam. Sassato attā ca loko cāti rūpādīsu aññataraṃ attāti ca lokoti ca gahetvā sassato

amaro nicco dhuvoti abhivadanti. Yathāha “rūpaṃ attā ceva loko ca sassato cāti attānañca lokañca paññapentī”ti vitthāro. Asassatādīsupi eseva nayo. Ettha ca paṭhamavādena cattāro sassatavādā vuttā, dutiyavādena satta ucchedavādā.

Nanu cete heṭṭhā āgatā, idha kasmā puna gahitāti. Heṭṭhā tattha tattha mato tattha tattheva ucchijjati dāssanattama āgatā. Idha pana pubbenivāsālābhī diṭṭhigatiko atītaṃ passati, na anāgataṃ, tassa evaṃ hoti “pubbantato āgato attā idheva ucchijjati, ito paraṃ na gacchatī”ti imassatthassa dāssanattama gahitā. Tatiyavādena cattāro ekaccasassatavādā vuttā, catutthavādena cattāro amarāvikkhepikā vuttā. Antavāti sapariyanto paricchinno parivaṭumo. Avaḍḍhitakasiṇassa taṃ kasiṇaṃ attāti ca lokoti ca gahetvā evaṃ hoti. Dutiyavādo vaḍḍhitakasiṇassa vasena vutto, tatiyavādo tiriyaṃ vaḍḍhetvā uddhamadho avaḍḍhitakasiṇassa, catutthavādo takkivasena vutto. Anantaracatukkaṃ heṭṭhā vuttanayameva.

Ekantasukhīti nīrantarasukhī. Ayaṃ diṭṭhi lābhijātissaratakkīnaṃ vasena uppajjati. Lābhino hi pubbenivāsāññaṇena khattiyādikule ekantasukhameva attano jātiṃ anussarantassa evaṃ diṭṭhi uppajjati. Tathā jātissarassa paccuppannaṃ sukhamaṇubhavato atītāsu sattaṃ jātisu tādisameva attabhāvaṃ anussarantassa. Takkissa pana idha sukhasamaṅgino “atītepaṇaṃ evameva ahosi”nti takkeneva uppajjati.

Ekantadukkhīti ayaṃ diṭṭhi lābhino nuppajjati. So hi ekanteneva idha jhānasukhena sukhī hoti. Idha dukkhena phuṭṭhassa pana jātissarassa takkisseva ca sā uppajjati. Tatiyā idha vokiṇṇasukhadukkhānaṃ sabbesampi tesaṃ uppajjati, tathā catutthā diṭṭhi. Lābhino hi idāni catutthajjhānavasena adukkhamasukhassa, pubbe catutthajjhānikameva brahmalokaṃ anussarantassa. Jātissarassāpi paccuppanne majjhataṃ, anussarantassāpi majjhatabhūtaṭṭhānameva anussarantassa, takkinopi paccuppanne majjhataṃ, atītepi evaṃ bhavissatīti takkeneva gaṇhantassa eṣā diṭṭhi uppajjati. Ettāvatā cattāro sassatavādā, cattāro ekaccasassatikā, cattāro antānantikā, cattāro amarāvikkhepikā, dve adhicca-samuppannikāti aṭṭhārasapi pubbantakappikā kathitā honti.

28. Idāni diṭṭhuddhāraṃ uddharanto tatra, bhikkhaviṭṭhādimāha. Tattha paccattaṃyeva ñāṇanti paccakkhaññaṃ. Parisuddhanti nirupakkilesaṃ. Pariyodātanti pabhassaraṃ. Sabbapadehi vipassanāññaṃyeva kathitaṃ. Saddhādayo hi pañca dhammā bāhirasamayasmimpi honti, vipassanāññaṃ sāsanaṃyeva. Tattha ñāṇabhāgamattameva pariyodapentīti mayamidaṃ jānāmāti evaṃ tattha ñāṇakoṭṭhāsaṃ otārentiyeva. Upādānamakkhāyatīti na taṃ ñāṇaṃ, micchādassanaṃ nāmetamaṃ, tasmā tadapi tesaṃ bhavantaṃ diṭṭhupādānaṃ akkhāyatīti attho. Athāpi taṃ jānanaṃ attalakkaṇattā ñāṇabhāgamattameva, tathāpi tassa dāssanassa anupātivattanato upādānapaccayato ca upādānameva. Tadupātivattoti taṃ diṭṭhiṃ atikkanto. Ettāvatā cattāro sassatavādā, cattāro ekaccasassatikā, cattāro antānantikā, cattāro amarāvikkhepikā, dve adhiccasamuppannikā, soḷasa saññivādā, aṭṭha asaññivādā, aṭṭha nevasaññināsaññivādā, satta ucchedavādā, pañca diṭṭhadhammanibbānavādāti brahmajāle āgatā dvāsaṭṭhi diṭṭhiyo kathitā honti. Brahmajāle pana kathite idaṃ suttaṃ akathitameva hoti. Kasmā? Idha tato atirekāya sakkāyadiṭṭhiyā āgatattā. Imasmiṃ pana kathite brahmajālaṃ kathitameva hoti.

30. Idāni imā dvāsaṭṭhi diṭṭhiyo uppajjamānā sakkāyadiṭṭhipamukheneva uppajjantīti dassetuṃ idha, bhikkhave, ekaccotiādimāha. Tattha paṭinissaggāti pariccāgena. Kāmasaṃyojanānaṃ anadhiṭṭhānāti pañcakāmaguṇataṇhānaṃ nissaṭṭhattā. Pavivekaṃ pītinti sappītikajjhānadvayapītiṃ. Nirujjhatīti jhānanirodhena nirujjhati. Samāpattito pana vuṭṭhitassa niruddhā nāma hoti. Yatheva hi “adukkhamasukhāya vedanāya nirodhā uppajjati nirāmisam sukhaṃ, nirāmisasukhassa nirodhā uppajjati adukkhamasukhā vedanā”ti ettha na ayamattho hoti - catutthajjhānanirodhā tatiyajjhānaṃ upasampajja viharatīti. Ayaṃ panettha attho - catutthajjhānā vuṭṭhāya tatiyaṃ jhānaṃ samāpajjati, tatiyajjhānā vuṭṭhāya catutthaṃ jhānaṃ samāpajjatīti, evaṃsampaadamidaṃ veditabbaṃ. Uppajjati domanassanti hīnajjhānapariyādānakadomanassaṃ. Samāpattito vuṭṭhitacittassa pana kammanīyabhāvo kathito.

Pavivekā pītīti sā eva jhānavayapīti. Yaṃ chāyā jahatīti yaṃ ṭhānaṃ chāyā jahati. Kiṃ vuttaṃ hoti? Yasmiṃ ṭhāne chāyā atthi, tasmīṃ ātapo natthi. Yasmiṃ ātapo atthi, tasmīṃ chāyā natthīti.

31. Nirāmisam sukhanti tatiyajjhānasukhaṃ.

32. Adukkhamasukhanti catutthajjhānavedanam.

33. Anupādānohamasmīti niggahaṇo ahamasmi. Nibbānasappāyanti nibbānassa sappāyaṃ upakārabhūtaṃ. Nanu ca maggadassanaṃ nāma sabbattha nikantiyā sukkhāpitāya uppajjati, kathametaṃ nibbānassa upakārapaṭipadā nāma jātanti, sabbattha anupādiyanavasena aggaṇhanavasena upakārapaṭipadā nāma jātaṃ. Abhivadatīti abhimānena upavadati. Pubbantānudiṭṭhinti aṭṭhārasavidhampi pubbantānudiṭṭhiṃ. Aparantānudiṭṭhinti catucattārīsavidhampi aparantānudiṭṭhiṃ. Upādānamakkhāyatīti ahamasmīti gahaṇassa sakkāyadiṭṭhipariyāpannattā diṭṭhupādānaṃ akkhāyati.

Santivarapadanti vūpasantakilesattā santaṃ uttamapadaṃ. Channaṃ phassāyatanānanti bhagavatā “yattha cakkhu ca nirujjhati rūpasaññā ca nirujjhati so āyatano veditabbo”ti ettha dvinnam āyatanānaṃ paṭikkhepena nibbānaṃ dassitaṃ.

“Yattha āpo ca pathavī, tejo vāyo na gādhati;
Ato sarā nivattanti, ettha vaṭṭaṃ na vattati;
Ettha nāmañca rūpañca, asesam uparujjhatī”ti. -

Ettha pana saṅkhārapaṭikkhepena nibbānaṃ dassitaṃ.

“Kattha āpo ca pathavī, tejo vāyo na gādhati;
Kattha dīghañca rassañca, aṇuṃ thūlaṃ subhāsubhaṃ;
Kattha nāmañca rūpañca, asesam uparujjhatī”ti.

Tatra veyyākaraṇaṃ bhavati -

“Viññānaṃ anidassanaṃ, anantaṃ sabbato pabha”nti -

Ettha saṅkhārapaṭikkhepena nibbānaṃ dassitaṃ. Imasmīṃ pana sutte chaāyatanapaṭikkhepena dassitaṃ. Aññattha ca anupādāvīmokkhoti nibbānameva dassitaṃ, idha pana arahattaphalasamāpatti. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

3. Kintisuttavaṇṇanā

34. Evaṃ me sutanti kintisuttaṃ. Tattha pisinārāyanti evaṃnāmake maṇḍalapadese. Baliharaṇeti tasmim vanasaṇḍe bhūtānaṃ baliṃ āharanti, tasmā so baliharaṇanti vutto. Cīvarahetūti cīvarakāraṇā, cīvaraṃ paccāsīsamānoti attho. Itibhavābhavaḥhetūti evaṃ imaṃ desanāmayam puññakiriyavattum nissāya tasmim tasmim bhava sukham vedissāmīti dhammaṃ desetīti kiṃ tumhākaṃ evaṃ hotīti attho.

35. Cattāro satipaṭṭhānātiādayo sattatiṃsa bodhipakkhiyadhammā lokiya lokuttarāva kathitā. Tatthāti tesu sattatiṃsāya dhammesu. Siyaṃsūti bhavēyyum. Abhidhammeti visiṭṭhe dhamme, imesu sattatiṃsabodhipakkhiyadhammesūti attho. Tatra ceti idampi bodhipakkhiyadhammesveva bhummaṃ. Atthato ceva nānaṃ byañjanato cāti ettha “kāyova satipaṭṭhānaṃ vedanāva satipaṭṭhāna”nti vutte atthato nānaṃ hoti, “satipaṭṭhānā”ti vutte pana byañjanato nānaṃ nāma hoti. Tadamināpīti taṃ tumhe imināpi kāraṇena jānāthāti atthañca byañjanañca samānetvā athassa ca aññathā gahitabhāvo byañjanassa ca micchā ropitabhāvo dassetabbo. Yo dhammo yo vinayoti ettha atthañca byañjanañca viññāpanakāraṇameva dhammo ca vinayo ca.

37. Atthato hi kho sametīti satiyeva satipaṭṭhānanti gahitā. Byañjanato nānanti kevalaṃ byañjanaṃ eva satipaṭṭhānoti vā satipaṭṭhānāti vā micchā ropetha. Appamattakaṃ khoti suttantaṃ patvā byañjanaṃ appamattakaṃ nāma hoti. Parittamattaṃ dhanitaṃ katvā ropitepi hi nibbutiṃ pattum sakkā hoti.

Tatridaṃ vatthu - vijayārāma vihāravāsī kireko khīṇāsavattthero dvinnāṃ bhikkhūnaṃ suttaṃ āharitvā kammaṭṭhānaṃ kathento - “samuddho samuddhoti, bhikkhave, assutavā puthujjano bhāsati”ti dhanitaṃ katvā āha. Eko bhikkhu “samuddho nāma, bhante”ti āha. Āvuso, samuddhoti vuttepi samuddoti vuttepi mayaṃ loṇasāgarameva jānāma, tumhe pana no atthagavesakā, byañjanagavesakā, gacchatha mahāvihāre paṇḍabyañjanānaṃ bhikkhūnaṃ santike byañjanaṃ sodhāpethāti kammaṭṭhānaṃ akathetvāva uttāpesi. So aparabhāge mahāvihāre bheriṃ paharāpetvā bhikkhusaṅghassa catūsu maggesu pañhaṃ kathetvāva parinibbuto. Evaṃ suttantaṃ patvā byañjanaṃ appamattakaṃ nāma hoti.

Vinayaṃ pana patvā no appamattakaṃ. Sāmaṇerapabbajjāpi hi ubhatosuddhito vaṭṭati, upasampadādikammānapi sithilādīnaṃ dhanitādikaraṇamatteneva kuppanti. Idha pana suttantabyañjanaṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

38. Atha catutthavāre vivādo kasmā? Saññāya vivādo. “Ahaṃ satimeva satipaṭṭhānaṃ vadāmi, ayaṃ ‘kāyo satipaṭṭhāna’nti vadatī”ti hi nesaṃ saññā hoti. Byañjanepi eseva nayo.

39. Na codanāya taritabbanti na codanatthāya vegāyitabbaṃ. Ekacco hi puggalo “nalāṭe te sāsapamattā piḷakā”ti vutto “mayhaṃ nalāṭe sāsapamattaṃ piḷakaṃ passasi, attano nalāṭe tālapakkamattaṃ mahāgaṇḍaṃ na passasi”ti vadati. Tasmā puggalo upaparikkhitabbo. Adalhaditṭhīti anādānaditṭhī suṃsumāraṃ hadaye pakkhipanto viya dalaṃ na gaṇhāti.

Upaghātoti caṇḍabhāvena vaṇaghaṭṭitassa viya dukkhuppatti. Suppaṭinissaggīti “kiṃ nāma ahaṃ āpanno, kadā āpanno”ti vā “tvaṃ āpanno, tava upajjhāyo āpanno”ti vā ekaṃ dve vāre vatvāpi “asukaṃ nāma asukadivase nāma, bhante, āpannattha,

saṇikaṃ anussarathā”ti saritvā tāvadeva vissajjeti. Vihesāti bahum atthañca kāraṇaṇca āharantassa kāyacittakilamatho. Sakkomīti evarūpo hi puggalo okāsaṃ kāretvā “āpattiṃ āpannattha, bhante”ti vutto “kadā kismiṃ vatthusmi”nti vatvā “asukadivase asukasmim vatthusmi”nti vutte “na sarāmi, āvuso”ti vadati, tato “saṇikaṃ, bhante, sarathā”ti bahum vatvā sārīto saritvā vissajjeti. Tenāha “sakkomī”ti. Iminā nayena sabbattha attho veditabbo.

Upekkhā nātimaññitabbāti upekkhā na atikkamitabbā, kattabbā janetabbāti attho. Yo hi evarūpaṃ puggalaṃ tthitakamyeva passāvaṃ karontaṃ disvāpi “nanu, āvuso, nisīditabba”nti vadati, so upekkhaṃ atimaññati nāma.

40. Vacīsaṃhāroti vacanasañcāro. Imehi kathitaṃ amūsaṃ antaraṃ paveseyya, tumhe imehi idañcidañca vuttāti amūhi kathitaṃ imesaṃ antaraṃ paveseyyāti attho. Diṭṭhipaḷāsotiādīhi cittassa anārādhaniyabhāvo kathito. Taṃ jānamāno samāno garaheyyāti taṃ satthā jānamāno samāno nindeyya amheti. Etaṃ panāvuso, dhammanti etaṃ kalahabhaṇḍanadhammaṃ.

Taṇceti taṃ saññattikāraṃ bhikkhuṃ. Evaṃ byākareyyāti mayā ete suddhante patiṭṭhāpitāti avatvā yena kāraṇena saññatti katā, tadeva dassento evaṃ byākareyya. Tāhaṃ dhammaṃ sutvāti ettha dhammoti sārāṇiyadhammo adhippeto. Na ceva attānantīdīsu “brahmalokappamāṇo hesa aggi utṭhāsi, ko etamaññatra mayā nibbāpetuṃ samattho”ti hi vadanto attānaṃ ukkaṃseti nāma. “Ettakā janā vicaranti, okāso laddhuṃ na sakkā, ekopi ettakamattaṃ nibbāpetuṃ samattho nāma natthī”ti vadamāno paraṃ vambheti nāma. Tadubhayampesa na karoti. Dhammo panettha sammāsambuddhassa byākaraṇaṃ, tesāṃ bhikkhūnaṃ saññattikaraṇaṃ anudhammo, tadeva byākaroti nāma. Na ca koci sahadhammikoti añño cassa koci sahetuko parehi vutto vādo vā anuvādo vā garahitabbabhāvaṃ āgacchanto nāma natthi. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Kintisuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Sāmagāmasuttavaṇṇanā

41. Evaṃ me sutanti sāmagāmasuttaṃ. Tattha sāmagāmeti sāmākānaṃ ussannattā evaṃladdhanāme gāme. Adhunā kālaṅkatoti sampati kālaṃ kato. Dvedhikajātāti dvejjhajātā dvebhāgajātā. Bhaṇḍanādīsu bhaṇḍanaṃ pubbabhāgakalaho, taṃ daṇḍādānādivasena paṇṇattivītikamavasena ca vaddhitaṃ kalaho, “na tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsī”tiādikaṃ viruddhavadanaṃ vivādo. Vitudentāti vitujjantā. Sahitaṃ meti mama vacanaṃ atthasaṃhitaṃ. Adhiciṇṇaṃ te viparāvattanti yaṃ tava adhiciṇṇaṃ cirakālasevanavasena paguṇaṃ, taṃ mama vādaṃ āgamma nivattaṃ. Āropito te vādoti tuyhaṃ upari mayā doso āropito. Cara vādappamokkhāyāti bhattapuṭaṃ ādāya taṃ taṃ upasaṅkamitvā vādappamokkhatthāya uttari pariyesamāno cara. Nibbeṭhehi vāti atha mayā āropitavādato attānaṃ mocehi. Sace pahosīti sace sakkosi. Vadhoyevāti maraṇameva.

Nāṭaputtiyesūti nāṭaputtassa antevāsikesu. Nibbinnaṭṭhāyati ukkaṇṭhitasabhāvā, abhivādanādīni na karonti. Virattarūpāti vigatapemā. Paṭivānarūpāti tesāṃ nipaccakiriyato nivattasabhāvā. Yathā tanti yathā ca durakkhātādisabhāve dhammavinaye nibbinnavirattapaṭivānarūpehi bhavitabbaṃ, tatheva jātāti attho.

Durakkhātetī dukkathite. Duppaveditēti duviññāpīte. Anupasamasamvattaniketī rāgādīnaṃ upasamaṃ kātuṃ asamattho. Bhinnathūpetī bhinnapatiṭṭhe. Ettha hi nāṭaputtova nesaṃ patiṭṭhena thūpo, so pana bhinno mato. Tena vuttaṃ “bhinnathūpe”ti. Appaṭisaraṇeti tasseva abhāvena paṭisaraṇavirahite.

Nanu cāyaṃ nāṭaputto nālandavāsiko, so kasmā pāvāyaṃ kālaṃkatoti. So kira upālinā gahapatinā paṭividdhasaccena dasahi gāthāhi bhāsīte buddhaguṇe sutvā uṇhaṃ lohitaṃ chaḍḍesi. Atha naṃ aphāsukaṃ gahetvā pāvaṃ agamaṃsu, so tattha kālamakāsī. Kālaṃ kurumāno ca “mama laddhi aniyyānikā sārarahitā, mayaṃ tāva naṭṭhā, avasesajano mā apāyapūraako ahosi. Sace panāhaṃ ‘mama sāsanaṃ aniyyānika’nti vakkhāmi, na saddahissanti. Yaṃnūnāhaṃ dvepi jane na ekañihārena uggaṇhāpeyyaṃ, te mamaccayena aññamaññaṃ vivadissanti. Satthā taṃ vivādaṃ paṭicca ekaṃ dhammakathaṃ kathessati, tato te sāsanaassa mahantabhāvaṃ jātissanti”ti.

Atha naṃ eko antevāsiko upasaṅkamitvā āha “bhante, tumhe dubbalā, mayhaṃ imasmiṃ dhamme sāraṃ ācikkhatha ācariyappamāṇa”nti. Āvuso, tvaṃ mamaccayena sassatanti gaṇheyyāsīti. Aparopi taṃ upasaṅkami, taṃ ucchedaṃ gaṇhāpesi. Evaṃ dvepi jane ekaladdhike akatvā bahū nāñihārena uggaṇhāpetvā kālamakāsī. Te tassa sarīrakiccaṃ katvā sannipatitvā aññamaññaṃ pucchiṃsu “kassāvuso, ācariyo sāramācikkhī”ti? Eko utṭhahitvā mayhanti āha. Kiṃ ācikkhīti? Sassatanti. Aparo taṃ paṭibāhitvā mayhaṃ sāraṃ ācikkhīti āha. Evaṃ sabbe “mayhaṃ sāraṃ ācikkhi, ahaṃ jeṭṭhako”ti aññamaññaṃ vivādaṃ vaḍḍhetvā akkose ceva paribhāse ca hatthapādapahārādīni ca pavattetvā ekamaggena dve agacchantā nāñadisāsu pakkamiṃsu, ekacce gihī ahesuṃ.

Bhagavato pana dharamānakālepi bhikkhusaṅghe vivādo na uppajji. Satthā hi tesāṃ vivādakāraṇe uppannamattheyeva sayāṃ vā gantvā te vā bhikkhū pakkosāpetvā khanti mettā paṭisaṅkhā avihiṃsā sāraṇiyadhammesu ekaṃ kāraṇaṃ kathetvā vivādaṃ vūpasameti. Evaṃ dharamānopi saṅghassa patiṭṭhāva ahosi. Parinibbāyamānopi avivādakāraṇaṃ katvāva parinibbāyī. Bhagavatā hi sutte desitā cattāro mahāpadesā yāvajjadivasā bhikkhūnaṃ patiṭṭhā ca avassayo ca. Tathā khandhake desitā cattāro mahāpadesā sutte vuttāni cattāri pañhabyākaraṇāni ca. Tenevāha - “yo vo mayā, ānanda, dhammo ca vinayo ca desito paññatto, so vo mamaccayena satthā”ti.

42. Atha kho cundo samaṇuddesoti ayaṃ thero dhammasenāpatissa kaniṭṭhabhātiko. Taṃ bhikkhū anupasampannakāle cundo samaṇuddesoti samudācaritvā therakālepi tatheva samudācarīṃsu. Tena vuttaṃ “cundo samaṇuddeso”ti. Upasaṅkamīti kasmā upasaṅkami? Nāṭaputte kira kālaṃkate jambudīpe manussā tattha tattha kathaṃ pavattayīṃsu - “nigaṇṭho nāṭaputto eko satthāti paññāyittha, tassa kālakiriyāya sāvakānaṃ evarūpo vivādo jāto, samaṇo pana gotamo jambudīpe cando viya sūriyo viya ca pākaṭoyeva, kīdiso nu kho samaṇe gotame parinibbute sāvakānaṃ vivādo bhavissati”ti. Thero taṃ kathaṃ sutvā cintesi - “imaṃ kathaṃ gahetvā dasabalassa ārocessāmi, satthā ca etaṃ atthupattim katvā ekaṃ desanaṃ kathessati”ti. So nikkhamitvā yena sāmagāmo, yenāyasmā ānando tenupasaṅkami. Ujumeva bhagavato santikaṃ agantvā yenassa upajjhāyo āyasmā ānando tenupasaṅkamīti attho. Evaṃ kirassa ahosi - “upajjhāyo me mahāpañño, so imaṃ sāsanaṃ satthu ārocessati, atha satthā tadanurūpaṃ dhammaṃ desessati”ti. Kathāpābhatanti kathāmūlaṃ, mūlañhi pābhatanti vuccati. Yathāha -

“Appakenapi medhāvī, pābhatena vicakkhaṇo;
Samuṭṭhāpeti attānaṃ, aṇuṃ aggaṃva sandhama”nti.

Dassanāyāti dassanattāya. Kiṃ paniminā bhagavā na diṭṭhapubboti? No na diṭṭhapubbo, ayañhi āyasmā divā nava vāre rattiṃ nava vāreti ekāhaṃ atṭhārasa vāre upaṭṭhānameva gacchati. Divasassa pana satakkhattuṃ vā saḥassakkhattuṃ vā gantukāmo samānopi na akāraṇā gacchati, ekaṃ pañhuddhāraṃ gahetvāva gacchati. So taṃdivasaṃ tena gantukāmo evamāha.

Ahitāya dukkhāya devamanussānanti ekasmiṃ vihāre saṅghamajjhe uppanno vivādo kathaṃ devamanussānaṃ ahitāya dukkhāya saṃvattati? Kosambakakkhandhake viya hi dvīsu bhikkhūsu vivādaṃ āpannesu tasmīṃ vihāre tesāṃ antevāsikā vivadanti, tesāṃ ovādaṃ gaṇhanto bhikkhunisaṅgho vivadati, tato tesāṃ upaṭṭhākā vivadanti, atha manussānaṃ ārakkhadevatā dve koṭṭhāsā honti. Tattha dhammavādīnaṃ ārakkhadevatā dhammavādīniyo honti, adhammavādīnaṃ adhammavādīniyo honti. Tato tāsāṃ ārakkhadevatānaṃ mittā bhummadevatā bhijjanti. Evaṃ paramparāya yāva brahmalokā tṭhapetvā ariyasāvake sabbe devamanussā dve koṭṭhāsā honti. Dhammavādīhi pana adhammavādīnova bahutarā honti, tato yaṃ bahūhi gahitaṃ, taṃ gaṇhanti. Dhammaṃ vissajjetvā bahutarāva adhammaṃ gaṇhanti. Te adhammaṃ pūretvā viharantā apāye nibbattanti. Evaṃ ekasmiṃ vihāre saṅghamajjhe uppanno vivādo bahūnaṃ ahitāya dukkhāya hoti.

43. Abhiññā desitāti mahābodhimūle nisinnena paccakkhaṃ katvā paveditā. Patissayamānarūpā viharantīti upanissāya viharanti. Bhagavato accayenāti etarahi bhagavantaṃ jeṭṭhakaṃ katvā sagāravā viharanti, tumhākaṃ, bhante, uggatejatāya durāsadatāya vivādaṃ janetuṃ na sakkonti, bhagavato pana accayena vivādaṃ janeyyunti vadati. Yattha pana taṃ vivādaṃ janeyyūṃ, taṃ dassento ajjhājīve vā adhipātīmokkhe vāti āha. Tattha ajjhājīveti ājīvahetu ājīvakāraṇā - “bhikkhu uttarimanussadhammaṃ ullapati āpatti pārājikassā”tiādīnā nayena parivāre paññattāni cha sikkhāpadāni, tāni tṭhapetvā sesāni sabbasikkhāpadāni adhipātīmokkhaṃ nāma. Appamattako so ānandāti ajjhājīvaṃ adhipātīmokkhaṇca ārabha uppannavivādo nāma yasmā parassa kathāyapi attano dhammatāyapi sallakkhetvā suppajaho hoti, tasmā “appamattako”ti vutto.

Tatrāyaṃ nayo - idhekacco “na sakkā uttarimanussadhammaṃ anullapantena kiñci laddhu”ntiādīni cintetvā ājīvahetu uttarimanussadhammaṃ vā ullapati sañcarittaṃ vā āpajjati, yo te vihāre vasati, so bhikkhu arahātiādīnā nayena sāmantaajappanaṃ vā karoti, agilāno vā attano atthāya paṇṭabhojanāni viññāpetvā bhuñjati, bhikkhunī vā pana tāni viññāpetvā pāṭidesanīyaṃ āpajjati, yo koci dukkaṭavattukaṃ yaṃkiñci sūpodanaviññattimeva vā karoti, aññataraṃ vā pana paṇṇattivītikkamaṃ karonto viharati, tamenāṃ sabrahmacārī evaṃ sañjānanti - “kiṃ imassa iminā lābhena laddhena, yo sāsane pabbajitvā micchājīvena jīvikaṃ kappeti, paṇṇattivītikkamaṃ karoti”ti. Attano dhammatāyapissa evaṃ hoti - “kissa mayhaṃ iminā lābhena, yvāhaṃ evaṃ svākkhāte dhammavinaye pabbajitvā micchājīvena jīvikaṃ kappemi, paṇṇattivītikkamaṃ karomī”ti sallakkhetvā tato oramati. Evaṃ parassa kathāyapi attano dhammatāyapi sallakkhetvā suppajaho hoti. Tena bhagavā “appamattako”ti āha.

Magge vā hi, ānanda, paṭipadāya vāti lokuttaramaggaṃ patvā vivādo nāma sabbaso vūpasammati, natthi adhigatamaggānaṃ vivādo. Pubbabhāgamaggaṃ pana pubbabhāgapaṭipadañca sandhāyetaṃ vuttaṃ.

Tatrāyaṃ nayo - evaṃ bhikkhuṃ manussā lokuttaradhamme sambhāventi. So saddhivihārikādayo āgantvā vanditvā tñite pucchati “kiṃ āgatattā”ti. Manasikātabbakammaṭṭhānaṃ pucchitum, bhanteti. Nisīdatha, khaṇeneva arahattaṃ pāpetum samatthakammaṭṭhānakathaṃ ācikkhissāmīti vatvā vadati - “idha bhikkhu attano vasanaṭṭhānaṃ pavisitvā nisinno mūlakammaṭṭhānaṃ manasi karoti, tassa taṃ manasikaroto obhāso uppajjati. Ayaṃ paṭhamamaggo nāma. So dutiyaṃ obhāsaññaṃ nibbatteti, dutiyamaggo adhigato hoti, evaṃ tatiyañca catutthañca. Ettāvatā maggappatto ceva phalappatto ca hotī”ti. Atha te bhikkhū “akhīṇāsavo nāma evaṃ kammaṭṭhānaṃ kathetum na sakkoti, addhāyaṃ khīṇāsavo”ti niṭṭhaṃ gacchanti.

So aparena samayena kālaṃ karoti. Samantā bhikkhācāragāmehi manussā āgantvā pucchanti “kenaci, bhante, thero pañhaṃ pucchito”ti. Upāsakā pubbeva therena pañho kathito amhākanti. Te pupphamaṇḍapaṃ pupphakūṭāgāraṃ sajjetvā suvaṇṇena akkhipidhānamukhapidhānādiṃ karitvā gandhamālādīhi pūjetvā sattāhaṃ sādhuṭṭhānaṃ kīletvā jhāpetvā aṭṭhīni ādāya cetiyaṃ karonti. Aññe āgantukā vihāraṃ āgantvā pāde dhovitvā “mahātheraṃ passissāma, kahaṃ, āvuso, mahāthero”ti pucchanti. Parinibbuto, bhanteti. Dukkaraṃ, āvuso, therena kataṃ maggaphalāni nibbattentena, pañhaṃ pucchittha, āvusoti. Bhikkhūnaṃ kammaṭṭhānaṃ kathento iminā niyāmena kathesi, bhanteti. Na eso, āvuso, maggo, vipassanupakkilesa nāmesa, na tumhe jānittha, puthujjano, āvuso, theroti. Te kalahaṃ karontā utṭahitvā “sakalavihāre bhikkhū ca bhikkhācāragāmesu manussā ca na jānanti, tumheyeva jānātha. Kataramaggena tumhe āgatā, kiṃ vo vihāradvāre cetiyaṃ na diṭṭha”nti. Evaṃvādīnaṃ pana bhikkhūnaṃ sataṃ vā, hotu sahaṃsaṃ vā, yāva taṃ laddhiṃ nappajahanti, saggopi maggopi vāritoyeva.

Aparopi tādisova kammaṭṭhānaṃ kathento evaṃ katheti - citteneva tīsu uddhanesu tīṇi kapallāni āropetvā heṭṭhā aggim katvā citteneva attano dvattiṃsākāraṃ uppāṭetvā kapallesu pakkhipitvā citteneva daṇḍakena parivattetvā parivattetvā bhajjitabbaṃ, yā jhāyamāne chārikā hoti, sā mukhavātena palāsetabbā. Ettakena dhūtapāpo nāmesa samaṇo hoti. Sesā purimanayeneva vitthāretabbaṃ.

Aparo evaṃ katheti - citteneva mahācāṭiṃ tñapetvā matthum yojetvā citteneva attano dvattiṃsākāraṃ uppāṭetvā tattha pakkhipitvā matthum otāretvā manthitabbaṃ. Mathiyamānaṃ vilīyati, vilīne upari pheṇo uggacchati. So pheṇo paribhuñjitabbo. Ettāvatā vo amataṃ paribhuttaṃ nāma bhavissati. Ito paraṃ “atha te bhikkhū”tiādi sabbā purimanayeneva vitthāretabbaṃ.

44. Idāni yo evaṃ vivādo uppajjeyya, tassa mūlaṃ dassento chayimānītiādimāha. Tattha agāravoti gāravavirahito. Appatissoti appatissayo anīcavutti. Ettha pana yo bhikkhu satthari dharamāne tīsu kālesu upaṭṭhānaṃ na yāti, satthari anupāhane caṅkamante saupāhano caṅkamati, nīce caṅkame caṅkamante ucce caṅkame caṅkamati, heṭṭhā vasante upari vasati, satthu dassanaṭṭhāne ubho aṃse pārupati, chattaṃ dhāreti, upāhanaṃ dhāreti, nhānatitthe uccāraṃ vā passāvaṃ vā karoti, parinibbute vā pana cetiyaṃ vanditum na gacchati, cetiyassa paññāyanaṭṭhāne

satthudassanaṭṭhāne vuttaṃ sabbaṃ karoti, aññehi ca bhikkhūhi “kasmā evaṃ karosi, na idaṃ vaṭṭati, sammāsabuddhassa nāma lajjituṃ vaṭṭatī”ti vutte “tūṇhī hoti, kiṃ buddho buddhoti vadasī”ti bhaṇati, ayaṃ satthari agāravo nāma.

Yo pana dhammassavane saṅghuṭṭhe sakkaccaṃ na gacchati, sakkaccaṃ dhammaṃ na suṇāti, niddāyati vā sallapento vā nisīdati, sakkaccaṃ na gaṇhāti na dhāreti, “kiṃ dhamme agāraṃ karosi”ti vutte “tūṇhī hoti, dhammo dhammoti vadasi, kiṃ dhammo nāmā”ti vadati, ayaṃ dhamme agāravo nāma.

Yo pana therena bhikkhunā anajjhīṭṭho dhammaṃ deseti, nisīdati pañhaṃ katheti, vuḍḍhe bhikkhū ghaṭṭento gacchati, tiṭṭhati nisīdati, dussapallatthikaṃ vā hatthapallatthikaṃ vā karoti, saṅghamajjhe ubho aṃse pārupati, chattupāhanaṃ dhāreti, “bhikkhusaṅghassa lajjituṃ vaṭṭatī”ti vuttepi “tūṇhī hoti, saṅgho saṅghoti vadasi, kiṃ saṅgho, migasaṅgho ajasaṅgho”tiādīni vadati, ayaṃ saṅghe agāravo nāma. Ekabhikkhusmimpi hi agārove kate saṅghe katoyeva hoti. Tisso sikkhā pana aparipūrayamānova sikkhāya na paripūrakārī nāma.

Ajjhattaṃ vāti attani vā attano parisāya vā. Bāhiddhāti parasmaṃ vā parassa parisāya vā.

46. Idāni ayaṃ cha ṭhānāni nissāya uppannavivādo vaḍḍhanto yāni adhikaraṇāni pāpuṇāti, tāni dassetuṃ cattārimānītiādīmāha. Tattha vūpasamanatthāya pavattamānehi samathehi adhikātabbānīti adhikaraṇāni. Vivādova adhikaraṇaṃ vivādādhikaraṇaṃ. Itaresupi eseṃ nayo.

Idāni imānīpi cattāri adhikaraṇāni patvā upari vaḍḍhento so vivādo yehi samathehi vūpasammati, tesāṃ dassanattaṃ satta kho panimetiādīmāha. Tattha adhikaraṇāni samenti vūpasamentīti adhikaraṇasamathā. Uppannuppannānanti uppannānaṃ uppannānaṃ. Adhikaraṇānanti etesaṃ vivādādhikaraṇādīnaṃ catunnaṃ. Samathāya vūpasamāyāti samanatthañceva vūpasamanatthañca. Sammukhāvinayo dātabbo...pe... tiṇavattthārakoti ime satta samathā dātabbā.

Tatrāyaṃ vinicchayakathā - adhikaraṇesu tāva dhammoti vā adhammoti vāti aṭṭhārasahi vatthūhi vivadantānaṃ bhikkhūnaṃ yo vivādo, idaṃ vivādādhikaraṇaṃ nāma. Sīlavipattiyā vā ācāradiṭṭhiājīvivipattiyā vā anuvadantānaṃ yo anuvādo upavadanā ceva codanā ca, idaṃ anuvādādhikaraṇaṃ nāma. Mātikāyaṃ āgatā pañca vibhaṅge dveti satta āpattikkhandhā āpattādhikaraṇaṃ nāma. Yaṃ saṅghassa apalokaṇādīnaṃ catunnaṃ kammānaṃ karaṇaṃ, idaṃ kiccādhikaraṇaṃ nāma.

Tattha vivādādhikaraṇaṃ dvīhi samathehi sammati sammukhāvinayena ca yebhuyyasikāya ca. Sammukhāvinayeneva sammamānaṃ yasmiṃ vihāre uppannaṃ, tasmīṃyeva vā, aññattha vūpasametūṃ gacchantānaṃ antarāmagge vā, yattha gantvā saṅghassa niyyātitaṃ, tattha saṅghena vā gaṇena vā vūpasametūṃ asakkante tattheva ubbāhikāya sammatapuggalehi vā vinicchitaṃ sammati. Evaṃ sammamāne pana tasmīṃ yā saṅghasammukhatā dhammasammukhatā, vinayasammukhatā, puggalasammukhatā, ayaṃ sammukhāvinayo nāma.

Tattha ca kārasaṅghassa sāmaggivasena sammukhībhāvo saṅghasammukhatā. Sametabbassa vatthuno bhūtatā dhammasammukhatā. Yathā taṃ sametabbāṃ, tattheva samaṇaṃ vinayasammukhatā. Yo ca vivadati, yena ca vivadati, tesāṃ ubhinnaṃ attapaccatthikānaṃ sammukhībhāvo puggalasammukhatā. Ubbāhikāya vūpasame panettha saṅghasammukhatā parihāyati. Evaṃ tāva

sammukhāvinayeneva sammati.

Sace panevampi na sammati, atha naṃ ubbāhikāya sammata bhikkhū “na mayaṃ sakkoma vūpasametu”nti saṅghasseva niyyātentī. Tato saṅgho pañcaṅgasamannāgataṃ bhikkhuṃ salākaggāhakaṃ sammannitvā tena guḷhakavivaṭakasakaṇṇajappakesu tīsu salākaggāhesu aññataravasena salākaṃ gāhetvā sannipatitaparīsāya dhammavādīnaṃ yebhuyyatāya yathā te dhammavādino vadanti, evaṃ vūpasantaṃ adhikaraṇaṃ sammukhāvinayena ca yebhuyyasikāya ca vūpasantaṃ hoti. Tattha sammukhāvinayo vuttanayo eva. Yaṃ pana yebhuyyasikāya kammaṣa karaṇaṃ, ayaṃ yebhuyyasikā nāma. Evaṃ vivādādhikaraṇaṃ dvīhi samathehi sammati.

Anuvādādhikaraṇaṃ catūhi samathehi sammati sammukhāvinayena ca sativinayena ca amūḷhavinayena ca tassapāpiyasikāya ca. Sammukhāvinayeneva sammamānaṃ yo ca anuvadati, yañca anuvadati, tesāṃ vacanaṃ sutvā, sace kāci āpatti natthi, ubho khamāpetvā, sace atthi, ayaṃ nāmettha āpattīti evaṃ vinicchitaṃ vūpasammati. Tattha sammukhāvinayalakkaṇaṃ vuttanayameva.

Yadā pana khīṇāsavassa bhikkhuno amūlikāya sīlavipattiyā anuddhaṃsitassa sativinayaṃ yācamānassa saṅgho ñatticatutthena kammena sativinayaṃ deti, tadā sammukhāvinayena ca sativinayena ca vūpasantaṃ hoti. Dinne pana sativinaye puna tasmīṃ puggale kassaci anuvādo na ruhati.

Yadā ummattako bhikkhu ummādasena kate assāmaṇake ajjhācāre “saratāyasmā evarūpiṃ āpatti”nti bhikkhūhi vuccamāno - “ummattakena me, āvuso, etaṃ kataṃ, nāhaṃ taṃ sarāmī”ti bhaṇantopi bhikkhūhi codiyamānova puna acodanattāya amūḷhavinayaṃ yācati, saṅgho cassa ñatticatutthena kammena amūḷhavinayaṃ deti, tadā sammukhāvinayena ca amūḷhavinayena ca vūpasantaṃ hoti. Dinne pana amūḷhavinaye puna tasmīṃ puggale kassaci tappaccayā anuvādo na ruhati.

Yadā pana pārājikena vā pārājikasāmantena vā codiyamānassa aññenāññaṃ paṭicarato pāpussannatāya pāpiyassa puggalassa - “sacāyaṃ acchinnamūlo bhavissati, sammā vattitvā osāraṇaṃ labhissati, sace chinnamūlo, ayamevassa nāsanā bhavissati”ti maññaṃāno saṅgho ñatticatutthena kammena tassapāpiyasikaṃ karoti, tadā sammukhāvinayena ca tassa pāpiyasikāya ca vūpasantaṃ hoti. Evaṃ anuvādādhikaraṇaṃ catūhi samathehi sammati.

Āpattādhikaraṇaṃ tīhi samathehi sammati sammukhāvinayena ca paṭiññātakaraṇena ca tiṇavatthārakena ca. Tassa sammukhāvinayeneva vūpasamo natthi. Yadā pana ekassa vā bhikkhuno santike saṅghagaṇamajjesu vā bhikkhu lahukaṃ āpattiṃ deseti, tadā āpattādhikaraṇaṃ sammukhāvinayena ca paṭiññātakaraṇena ca vūpasammati. Tattha sammukhāvinayo tāva yo ca deseti, yassa ca deseti, tesāṃ sammukhatā. Sesāṃ vuttanayameva. Puggalassa ca gaṇassa ca desanākāle saṅghasammukhatā parihāyati. Yaṃ panettha “ahaṃ, bhante, itthannāmaṃ āpattiṃ apanno”ti ca, āma “passāmī”ti ca paṭiññātāya “āyatiṃ saṃvareyyāsi”ti karaṇaṃ, taṃ paṭiññātakaraṇaṃ nāma. Saṅghādisese parivāsādiyācanā paṭiññā, parivāsādīnaṃ dānaṃ paṭiññātakaraṇaṃ nāma.

Dvepakkhajātā pana bhaṇḍanakārakā bhikkhū bahuṃ assāmaṇakaṃ ajjhācāraṃ caritvā puna lajjidhamme uppanne “sace mayaṃ imāhi āpattīhi aññaṃaññaṃ kāressāma, siyāpi taṃ adhikaraṇaṃ kakkhaḷattāya saṃvatteyyā”ti aññaṃaññaṃ

āpattiya kārāpane dosaṃ disvā yadā tiṇavatthārakakammaṃ karonti, tadā āpattādhikaraṇaṃ sammukhāvinayena ca tiṇavatthārakena ca sammati. Tatra hi yattakā hatthapāsūpagatā “na me taṃ khamatī”ti evaṃ diṭṭhāvikammaṃ akatvā “dukkaṭaṃ kammaṃ puna kātappaṃ kamma”nti na ukkoṭenti, niddampi okkantā honti, sabbesaṃpi ṭhapetvā thullavajjañca gihipaṭisaṃyuttañca sabbāpattiyo vutṭhahanti. Evaṃ āpattādhikaraṇaṃ tīhi samathehi sammati. Kiccādhikaraṇaṃ ekena samathena sammati sammukhāvinayeneva.

Imāni cattāri adhikaraṇāni yathānurūpaṃ imehi sattahi samathehi sammanti. Tena vuttaṃ “uppannuppannānaṃ adhikaraṇānaṃ samathāya vūpasamāya sammukhāvinayo dātabbo...pe... tiṇavatthārako”ti. Ayamettha vinicchayanayo, vitthāro pana samathakkhandhake āgatoyeva. Vinicchayopissa samantapāsādikāya vutto.

47. Yo paṇāyaṃ imasmiṃ sutte “idhānanda, bhikkhū vivadanti”tiādiko vitthāro vutto, so etena nayena saṅkhepatova vuttoti veditabbo. Tattha dhammotiādīsu suttantapariyāyena tāva dasa kusalakammaṃ pathā dhammo, akusalakammaṃ pathā adhammo. Tathā “cattāro satipaṭṭhānā”ti heṭṭhā āgatā sattatiṃsa bodhipakkhiyadhammā, tayo satipaṭṭhānā tayo sammappadhānā tayo iddhipādā cha indriyāni cha balāni aṭṭha bojjhaṅgā navaṅgiko maggo cāti, cattāro upādānā pañca nīvaraṇānītiādāyo saṅkaliṭṭhadhammā cāti ayaṃ adhammo.

Tattha yaṃkiñci ekaṃ adhammakotṭhāsaṃ gahetvā “imaṃ adhammaṃ dhammoti karissāma, evaṃ amhākaṃ ācariyakulaṃ niyyānikaṃ bhavissati, mayañca loke pākaṭā bhavissāmā”ti taṃ adhammaṃ “dhammo aya”nti kathentā dhammoti vivadanti. Tattheva dhammakotṭhāsesu ekaṃ gahetvā “adhammo aya”nti kathentā adhammoti vivadanti.

Vinayapariyāyena pana bhūtena vatthunā codetvā sāretvā yathāpaṭiññāya kātabbakammaṃ dhammo nāma, abhūtena pana vatthunā acodetvā asāretvā apaṭiññāya katabbakammaṃ adhammo nāma. Tesupī adhammaṃ “dhammo aya”nti kathentā dhammoti vivadanti, “adhammo aya”nti kathentā adhammoti vivadanti.

Suttantapariyāyena pana rāgavinayo dosavinayo mohavinayo saṃvaro paḥānaṃ paṭisaṅkhāti ayaṃ vinayo nāma, rāgādīnaṃ avinayo asaṃvaro appaḥānaṃ appaṭisaṅkhāti ayaṃ avinayo nāma. Vinayapariyāyena vatthusampatti ṇattisampatti anusāvanasampatti sīmasampatti parisasampattīti ayaṃ vinayo nāma, vatthuvipatti...pe... parisavipattīti ayaṃ avinayo nāma. Tesupī yaṃkiñci avinayaṃ “vinayo aya”nti kathentā vinayoti vivadanti, vinayaṃ avinayoti kathentā avinayoti vivadanti.

Dhammanetti samanumajjitabbāti dhammarajju anumajjitabbā ñāṇena ghaṃsitabbā upaparikkhitabbā. Sā panesā dhammanetti “iti kho vaccha ime dasa dhammā akusalā dasa dhammā kusalā”ti evaṃ mahāvacchagottasutte āgatāti vuttā. Sā eva vā hotu, yo vā idha dhammoti ca vinayo ca vutto. Yathā tattha sametīti yathā tāya dhammanettiyā sameti, “dhammo dhammova hoti, adhammo adhammova, vinayo vinayova hoti, avinayo avinayova”. Tathā tanti evaṃ taṃ adhikaraṇaṃ vūpasametabbā. Ekaccānaṃ adhikaraṇānanti idha vivādādhikaraṇameva dassitaṃ, sammukhāvinayo pana na kismiñci adhikaraṇe na labbhati.

48. Taṃ panetaṃ yasmā dvīhi samatthehi sammati sammukhāvinayena ca yebhuyyasikāya ca, tasmā heṭṭhā mātikāya ṭhapitānukkamena idāni sativinayassa vāre pattepi taṃ avatvā vivādādhikaraṇayeva tāva dutiyasamathaṃ dassento kathañcānanda, yebhuyyasikātiādimāha. Tattha bahutarāti antamaso dvīhi tīhipi atirekatarā. Sesamettha heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṃ.

49. Idāni heṭṭhā avitthāritaṃ sativinayaṃ ādiṃ katvā vitthāritāvasesasamathe paṭipāṭiyā vitthāretuṃ kathañcānanda, sativinayotiādimāha. Tattha pārājikasāmantana vāti dve sāmantaṇi khandhasāmantaṇca āpattisāmantaṇca. Tattha pārājikāpattikkhandho saṅghādisesāpattikkhandho thullaccaya-pācittiya-pāṭidesanīya-dukkāṭa-dubbhāsītāpattikkhandhoti evaṃ purimassa pacchimakhandhaṃ khandhasāmantaṃ nāma hoti. Paṭhamapārājikassa pana pubbabhāge dukkaṭaṃ, sesānaṃ thullaccayanti idaṃ āpattisāmantaṃ nāma. Tattha khandhasāmante pārājikasāmantaṃ garukāpatti nāma hoti. Saratāyasmāti saratu āyasmā. Ekaccānaṃ adhikaraṇānanti idha anuvādādhikaraṇameva dassitaṃ.

50. Bhāsita-parikkantanti vācāya bhāsitaṃ kāyena ca parikkantaṃ, parakkamitvā katanti attho. Ekaccānanti idhāpi anuvādādhikaraṇameva adhippetāṃ. Paṭiññātakaraṇe “ekaccāna”nti āpattādhikaraṇaṃ dassitaṃ.

52. Davāti sahasā. Ravāti aññaṃ bhaṇitukāmena aññaṃ vuttaṃ. Evaṃ kho, ānanda, tassapāpiyasikā hotīti tassapuggalassa pāpussannatā pāpiyasikā hoti. Iminā kammaṃ vattu dassitaṃ. Evarūpassa hi puggalassa kammaṃ kāttabbaṃ. Kammena hi adhikaraṇassa vūpasamo hoti, na puggalassa pāpussannatāya. Idhāpi ca anuvādādhikaraṇameva adhikaraṇanti veditabbaṃ.

53. Kathañcānanda, tiṇavatthārakoti ettha idaṃ kammaṃ tiṇavatthārakasadisattā tiṇavatthārakoti vuttaṃ. Yathā hi gūthaṃ vā mutthaṃ vā ghaṭṭiyamānaṃ duggandhatāya bādhati, tiṇehi avattharitvā suppaṭicchāditassa panassa so gandho na bādhati, evameva yaṃ adhikaraṇaṃ mūlānumūlaṃ gantvā vūpasamiyamānaṃ kakkhaḷattāya vāḷattāya bhedāya saṃvattati, taṃ iminā kammena vūpasantaṃ gūthaṃ viya tiṇavatthārakena paṭicchannaṃ vūpasantaṃ hotīti idaṃ kammaṃ tiṇavatthārakasadisattā tiṇavatthārakoti vuttaṃ. Tassa idhānanda, bhikkhūnaṃ bhaṇḍana-jātānantiādivacanena ākāramattameva dassitaṃ, khandhake āgatāyeva panettha kammavācā pamāṇaṃ. Ṭhapetvā thullavajjaṃ ṭhapetvā gihipaṭisaṃyuttanti. Ettha pana thullavajjanti thūllavajjaṃ pārājikañceva saṅghādisesaṇca. Gihipaṭisaṃyuttanti gihīnaṃ hīnena khūṃsanavambhanadhammikapaṭissavesu āpannā āpatti. Adhikaraṇānanti idha āpattādhikaraṇameva veditabbaṃ. Kiccādhikaraṇassa pana vasena idha na kiñci vuttaṃ. Kiñcāpi na vuttaṃ, sammukhāvinayeneva panassa vūpasamo hotīti veditabbo.

54. Chayime, ānanda, dhammā sāraṇīyāti heṭṭhā kalahavasena suttaṃ āraddhaṃ, upari sāraṇīyadhammā āgatā. Iti yathānusandhināva desanā gatā hoti. Heṭṭhā kosambiyasutte pana sotāpattimaggasammādiṭṭhi kathitā, imasmim sutte sotāpattiphalasammādiṭṭhi vuttāti veditabbā. Aṇunti appasāvajjaṃ. Thūlanti mahāsāvajjaṃ. Sesamettha uttānamevāti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Sāmagāmasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Sunakkhattasuttavaṇṇanā

55. Evaṃ me sutanti sunakkhattasuttaṃ. Tattha aññāti arahattaṃ. Byākatāti khīṇā jātītiādīhi catūhi padehi kathitā. Adhimānenāti appatte pattasaññino, anadhigate adhigatasaññino hutvā adhigataṃ amhehīti mānena byākarīṃsu.

56. Evañcetta sunakkhatta tathāgatassa hotīti sunakkhatta ettha etesaṃ bhikkhūnaṃ pañhabyākaraṇe - “idaṃ tṭhānaṃ etesaṃ avibhūtaṃ andhakāraṃ, tenime anadhigate adhigatasaññino, handa nesaṃ visodhetvā pākaṭaṃ katvā dhammaṃ desemī”ti, evañca tathāgatassa hoti. Atha ca panidhekacce...pe... tassapi hoti aññathattanti bhagavā paṭipannakānaṃ dhammaṃ deseti. Yattha pana icchācāre tṭhitā ekacce moghapurisā honti, tatra bhagavā passati - “ime imaṃ pañhaṃ uggahetvā ajānitvāva jānantā viya appatte pattasaññino hutvā gāmanigamādīsu visevamānā vicarissanti, taṃ nesaṃ bhavissati dīgharattaṃ ahitāya dukkhāyā”ti evamassāyaṃ icchācāre tṭhitānaṃ kāraṇā paṭipannakānampi atthāya “dhammaṃ desissāmī”ti uppannassa cittassa aññathābhāvo hoti. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

58. Lokāmisādhimuttoti vaṭṭāmisa-kāmāmisa-lokāmisaabhūtesu pañcasu kāmaguṇesu adhimutto tanninno taggaruko tappabbhāro. Tappatirūpīti kāmaguṇasabhāgā. Āneñjapaṭisaṃyuttāyāti āneñjasamāpattipaṭisaṃyuttāya. Saṃseyyāti katheyya. Āneñjasamyojanena hi kho visamṃyuttoti āneñjasamāpattisamyojanena visamṣaṭṭho. Lokāmisādhimuttoti evarūpo hi lūkhacīvaradharo mattikāpattaṃ ādāya attano sadisehi katipayehi saddhiṃ paccantajanapadaṃ gacchati, gāmaṃ piṇḍāya pavitṭhakāle manussā disvā “mahāpaṃsukulikā āgatā”ti yāgubhattādīni sampādetvā sakkaccaṃ dānaṃ denti, bhattakicce niṭṭhite anumodanaṃ sutvā - “svepi, bhante, idheva piṇḍāya pavisathā”ti vadanti. Alaṃ upāsakā, ajjāpi vo bahūnaṃ dinnanti. Tena hi, bhante, antovassaṃ idha vaseyyāthāti adhivāsetvā vihāramaggaṃ pucchitvā vihāraṃ gacchanti. Tattha senāsaṇaṃ gahetvā pattacīvaraṃ paṭisāmenti. Sāyaṃ eko āvāsiko te bhikkhū pucchati “kattha piṇḍāya caritthā”ti? Asukagāmeti. Bhikkhāsampannāti? Āma evarūpā nāma manussānaṃ saddhā hoti. “Ajjeva nu kho ete edisā, niccāmpi edisā”ti? Saddhā te manussā niccāmpi edisā, te nissāyeva ayaṃ vihāro vaḍḍhatīti. Tato te paṃsukulikā punappunaṃ tesāṃ vaṇṇaṃ kathenti, divasāvasesaṃ kathetvā rattimpi kathenti. Ettāvatā icchācāre tṭhitassa sīsaṃ nikkhantaṃ hoti udaraṃ phālitaṃ. Evaṃ lokāmisādhimutto veditabbo.

59. Idāni āneñjasamāpattilābhīṃ adhimānikaṃ dassento tṭhānaṃ kho panetantiādīmāha. Āneñjādhimuttassāti kilesasiñcanavirahitāsu heṭṭhimāsu chasu samāpattīsu adhimuttassa tanninnassa taggaruno tappabbhārassa. Se pavutteti taṃ pavuttaṃ. Cha samāpattilābhīno hi adhimānikassa pañcakāmaguṇāmisabandhanā patitapaṇḍupalāso viya upaṭṭhāti. Tenetaṃ vuttaṃ.

60. Idāni ākiñcaññāyatanaśamāpatti lābhīno adhimānikassa nighaṃsaṃ dassetuṃ tṭhānaṃ kho panātiādīmāha. Tattha dvedhā bhinnāti majjhe bhinnā. Appaṭisandhikāti khuddakā muṭṭhipāsāṇamattā jatunā vā silesena vā allīyāpetvā paṭisandhātuṃ sakkā. Mahantaṃ pana kuṭāgārappamaṇaṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Se bhinneti taṃ bhinnaṃ. Upari samāpattilābhīno hi heṭṭhāsamāpatti dvedhābhinnā selā viya hoti, taṃ samāpajjissāmīti cittaṃ na uppajjati. Tenetaṃ vuttaṃ.

61. Idāni nevasaññānāsaññāyatanaśamāpatti lābhīno adhimānikassa ca nighaṃsaṃ dassento tṭhānaṃ kho panātiādīmāha. Tattha se vanteti taṃ vantaṃ. Atṭhasamāpattilābhīno hi

heṭṭhāsamāpattiyo vantasadisā hutvā upaṭṭhahanti, puna samāpajjissāmīti cittaṃ na uppajjati. Tenetaṃ vuttaṃ.

62. Idāni khīṇāsavassa nighaṃsaṃ dassento ṭhānaṃ kho panātiādīmāha. Tattha se ucchinnamūleti so ucchinnamūlo. Upari samāpattilābhino hi heṭṭhāsamāpatti mūlacchinnatālo viya upaṭṭhāti, taṃ samāpajjissāmīti cittaṃ na uppajjati. Tenetaṃ vuttaṃ.

63. Ṭhānaṃ kho panāti pāṭiyekko anusandhi. Heṭṭhā hi samāpattilābhino adhimānikassapi khīṇāsavassapi nighaṃso kathito, sukkhavipassakassa pana adhimānikassapi khīṇāsavassapi na kathito. Tesam dvinnampi nighaṃsaṃ dassetuṃ imaṃ desanaṃ ārabhi. Taṃ pana paṭikkhittaṃ. Samāpattilābhino hi adhimānikassa nighaṃse kathite sukkhavipassakassapi adhimānikassa kathitova hoti, samāpattilābhino ca khīṇāsavassa kathite sukkhavipassakakhīṇāsavassa kathitova hoti. Etesaṃ pana dvinnaṃ bhikkhūnaṃ sappāyāsappāyaṃ kathetuṃ imaṃ desanaṃ ārabhi.

Tattha siyā - puthujjanassa tāva ārammaṇaṃ asappāyaṃ hotu, khīṇāsavassa kathaṃ asappāyanti. Yadaggena puthujjanassa asappāyaṃ, tadaggena khīṇāsavassāpi asappāyameva. Visam nāma jānitvā khāditampi ajānitvā khāditampi visameva. Na hi khīṇāsavenapi “ahaṃ khīṇāsavo”ti asaṃvutena bhavitabbaṃ. Khīṇāsavenapi yuttapayutteneva bhavituṃ vaṭṭati.

64. Tattha samaṇenāti buddhasamaṇena. Chandarāgabyāpādenāti so avijjāsaṅkhāto visadoso chandarāgena ca byāpādena ca ruppati kuppatti. Asappāyānīti avaḍḍhikarāni ārammaṇāni. Anuddhaṃseyyāti soseyya milāpeyya. Saupādisesanti sagahaṇasesaṃ, upāditabbaṃ gaṇhitabbaṃ idha upādīti vuttaṃ. Analañca te antarāyāyāti jīvitantarāyaṃ te kātuṃ asaṃmatthaṃ. Rajosūkanti rajo ca vīhisukādi ca sūkaṃ. Asu ca visadosoti so ca visadoso. Tadubhayenāti yā sā asappāyakiriyā ca yo visadoso ca, tena ubhayena. Puthuttanti mahantabhāvaṃ.

Evameva khoti ettha saupādānasalluddhāro viya appahīno avijjāvisadoso daṭṭhabbo, asappāyakiriyāya ṭhitabhāvo viya chasu dvāresu asaṃvutakālo, tadubhayena vaṇe puthuttaṃ gate maraṇaṃ viya sikkhaṃ paccakkhāya hīnāyāvattanaṃ, maraṇamattaṃ dukkhaṃ viya aññatarāya garukāya saṃkiliṭṭhāya āpattiyā āpajjanaṃ daṭṭhabbaṃ. Sukkapakkhepi imināva nayena opammasaṃsandanaṃ veditabbaṃ.

65. Satiyāyetaṃ adhivacananti ettha sati paññāgatikā. Lokikāya paññāya lokikā hoti, lokuttarāya lokuttarā. Ariyāyetaṃ paññāyāti parisuddhāya vipassanāpaññāya.

Idāni khīṇāsavassa balaṃ dassento so vatātiādīmāha. Tattha saṃvutakārīti pihitakārī. Iti viditvā nirupadhīti evaṃ jānitvā kilesupadhipahānā nirupadhi hoti, nirupādānoti attho. Upadhisāṅkhaye vimuttoti upadhīnaṃ saṅkhayabhūte nibbāne ārammaṇato vimutto. Upadhisiminti kāmupadhisimīṃ. Kāyaṃ upasaṃharissatīti kāyaṃ allīyāpessati. Idaṃ vuttaṃ hoti - taṇhakkhaye nibbāne ārammaṇato vimutto khīṇāsavo pañca kāmagaṇe sevitum, kāyaṃ vā upasaṃharissati cittaṃ vā uppādessatīti netaṃ ṭhānaṃ vijjati. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Sunakkhattasuttavaṇṇanā nīṭṭhitā.

6. Āneñjasappāyasuttavaṇṇanā

66. Evaṃ me sutanti āneñjasappāyasuttaṃ. Tattha aniccāti hutvā abhāvaṭṭhena aniccā. Kāmāti vatthukāmāpi kilesakāmāpi. Tucchāti niccasāradhuvasāraattasāravirahitattā rittā, na pana natthīti gahetabbā. Na hi tucchamuṭṭhīti vutte muṭṭhi nāma natthīti vuttaṃ hoti. Yassa pana abbhantare kiñci natthi, so vuccati tuccho. Musāti nāsanakā. Mosadhammāti nassanasabhāvā, khettaṃ viya vatthu viya hiraññasuvaṇṇaṃ viya ca na paññāyittha, katipāheneva supinake diṭṭhā viya nassanti na paññāyanti. Tena vuttaṃ “mosadhammā”ti, māyākatametanti yathā māyāya udakaṃ maṇīti katvā dassitaṃ, badaripaṇṇaṃ kahāpaṇoti katvā dassitaṃ, aññaṃ vā pana evarūpaṃ dassanūpacāre ṭhitasseva tathā paññāyati, upacārātikkamato paṭṭhāya pākātikameva paññāyati. Evaṃ kāmāpi ittarapaccupaṭṭhānaṭṭhena “māyākata”nti vuttā. Yathā ca māyākāro udakādīni maṇiādīnaṃ vasena dassento vañceti, evaṃ kāmāpi aniccādīni niccādisabhāvaṃ dassentā vañcentīti vañcanakaṭṭhenapi “māyākata”nti vuttā. Bālalāpananti mayhaṃ putto, mayhaṃ dhītā, mayhaṃ hiraññaṃ mayhaṃ suvaṇṇanti evaṃ bālānaṃ lāpanato bālalāpanaṃ. Diṭṭhadhammikā kāmāti mānusakā pañca kāmaguṇā. Samparāyikāti te ṭhapetvā avasesā. Diṭṭhadhammikā. Kāmasaññāti mānusake kāme ārabba uppannasaññā. Ubhayametaṃ māradheyyanti ete kāmā ca kāmasaññā ca ubhayampi māradheyyaṃ. Yehi ubhayametaṃ gahitaṃ, tesañhi upari māro vasaṃ vatteti. Taṃ sandhāya “ubhayametaṃ māradheyya”nti vuttaṃ.

Mārassesa visayotiādīsipi yathā coḷassa visayo coḷavisayo, paṇḍassa visayo paṇḍavisayo, saṃvarānaṃ visayo saṃvaravisayoti pavattanaṭṭhānaṃ visayoti vuccati, evaṃ yehi ete kāmā gahitā, tesaṃ upari māro vasaṃ vatteti. Taṃ sandhāya mārassesa visayoti vuttaṃ. Pañca pana kāmaguṇe nivāpabījaṃ viya vipakkiranto māro gacchati. Yehi pana te gahitā, tesaṃ upari māro vasaṃ vatteti. Taṃ sandhāya mārassesa nivāpoti vuttaṃ. Yathā ca yattha hatthiādayo vasaṃ vattenti, so hatthigocarō assagocarō ajagocaroti vuccati, evaṃ yehi ete kāmā gahitā, tesu māro vasaṃ vatteti. Taṃ sandhāya mārassesa gocaroti vuttaṃ.

Etthāti etesu kāmesu. Mānasāti cittasambhūtā. Tattha siyā - duvidhe tāva kāme ārabba abhiññānalakkhaṇā abhiññā, karaṇuttariyalakkhaṇo sārambho ca uppajjatu, byāpādo kathaṃ uppajjatīti? Mamāyite vatthusmiṃ acchinnepi socanti, acchiñjantepi socanti, acchinnasañkinopi socanti, yo evarūpo cittassa āghātoti evaṃ uppajjati. Teva ariyasāvakassāti te ariyasāvakassa. Vakāro āgamasandhimattaṃ hoti. Idha manusikkhatoti imasmiṃ sāsane sikkhantassa te tayopi kilesā antarāyakarā honti. Abhibhuyya lokanti kāmaloḷaṃ abhibhavitvā. Adhiṭṭhāya manasāti jhānārammaṇacittena adhiṭṭhahitvā. Aparittanti kāmāvacaracittaṃ parittaṃ nāma, tassa paṭikkhepena mahaggataṃ aparittaṃ nāma. Pamāṇantipi kāmāvacarameva, rūpāvacaraṃ arūpāvacaraṃ appamāṇaṃ. Subhāvitanti pana etaṃ kāmāvacarādīnaṃ nāmaṃ na hoti, lokuttarassevetam nāmaṃ. Tasmā etassa vasena aparittaṃ appamāṇaṃ subhāvitanti sabbaṃ lokuttarameva vaṭṭati.

Tabbahulavihārinoti kāmapaṭibāhanena tameva paṭipadaṃ bahulaṃ katvā viharantassa. Āyatane cittaṃ pasīdatīti kārāṇe cittaṃ pasīdati. Kiṃ panettha kārāṇaṃ? Arahattaṃ vā, arahattassa vipassanaṃ vā, catutthajjhānaṃ vā, catutthajjhānassa upacāraṃ vā. Sampasāde satīti ettha duvidho sampasādo adhimokkhasampasādo ca paṭilābhasampasādo ca. Arahattassa hi vipassanaṃ paṭṭhapetvā viharato mahābhūtādīsū upaṭṭhahantesu yenime nīhārena mahābhūtā

upaṭṭhahanti, upādārūpā upaṭṭhahanti nāmarūpā upaṭṭhahanti, paccayā sabbathā upaṭṭhahanti, lakkhaṇārammaṇā vipassanā upaṭṭhahati, ajjeva arahattaṃ gaṇhissāmīti appaṭiladdheyeva āsā santiṭṭhati, adhimokkhaṃ paṭilabhati. Tatiyajjhānaṃ vā pādakaṃ katvā catutthajjhānatthāya kasiṇaparikammaṃ karontassa nīvaraṇavikkhambhanādīni samanupassato yenime nīhārena nīvaraṇā vikkhambhanti, kilesā sannisīdanti, sati santiṭṭhati, saṅkhāragataṃ vā vibhūtaṃ pākāṭaṃ hutvā dibbacakkhukassa paraloko viya upaṭṭhāti, cittuppādo lepapiṇḍe laggamāno viya upacārena samādhiyati, ajjeva catutthajjhānaṃ nibbattessāmīti appaṭiladdheyeva āsā santiṭṭhati, adhimokkhaṃ paṭilabhati. Ayaṃ adhimokkhasampasādo nāma. Tasmīṃ sampasāde sati. Yo pana arahattaṃ vā paṭilabhati catutthajjhānaṃ vā, tassa cittaṃ vippasannaṃ hotiyeva. Idha pana “āyatane cittaṃ pasīdatī”ti vacanato arahattavipassanāya ceva catutthajjhānūpacārassa ca paṭilābho paṭilābhasampasādoti veditabbo. Vipassanā hi paññāya adhimuccanassa kāraṇaṃ, upacāraṃ āneñjasamāpattiya.

Etarahi vā āneñjaṃ samāpajjati. Paññāya vā adhimuccatīti ettha etarahi vā paññāya adhimuccati, āneñjaṃ vā samāpajjatīti evaṃ padaparivattanaṃ katvā attho veditabbo. Idañhi vuttaṃ hoti - tasmīṃ sampasāde sati etarahi vā paññāya adhimuccati, arahattaṃ sacchikarotīti attho. Taṃ anabhisambhuṇanto āneñjaṃ vā samāpajjati, atha vā paññāya vā adhimuccatīti arahattamaggaṃ bhāveti, taṃ anabhisambhuṇanto āneñjaṃ vā samāpajjati. Arahattamaggaṃ bhāvetuṃ asakkonto etarahi catusaccaṃ vā sacchikaroti. Taṃ anabhisambhuṇanto āneñjaṃ vā samāpajjatīti.

Tatrāyaṃ nayo - idha bhikkhu tatiyajjhānaṃ pādakaṃ katvā catutthajjhānassa kasiṇaparikammaṃ karoti. Tassa nīvaraṇā vikkhambhanti, sati santiṭṭhati, upacārena cittaṃ samādhiyati. So rūpārūpaṃ parigaṇhāti, paccayaṃ pariggaṇhāti, lakkhaṇārammaṇikaṃ vipassanaṃ vavatthapeti, tassa evaṃ hoti - “upacārena me jhānaṃ visesabhāgiyaṃ bhaveyya, tiṭṭhatu visesabhāgiyatā, nibbedhabhāgiyaṃ naṃ karissāmī”ti vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ sacchikaroti. Ettakenassa kiccaṃ kataṃ nāma hoti. Arahattaṃ sacchikātuṃ asakkonto pana tato osakkitamānaso antarā na tiṭṭhati, catutthajjhānaṃ samāpajjatiyeva. Yathā kiṃ? Yathā puriso “vanamahimsaṃ ghātessāmī”ti sattiṃ gahetvā anubandhanto sace taṃ ghātetī, sakalagāmaṃvāsino tosessati, asakkonto pana antarāmagge sasagodhādayo khuddakamige ghātetvā kājaṃ pūretvā etiyeva.

Tattha purisassa sattiṃ gahetvā vanamahimsānubandhanaṃ viya imassa bhikkhuno tatiyajjhānaṃ pādakaṃ katvā catutthajjhānassa parikammakaraṇaṃ, vanamahimsaghātanaṃ viya - “nīvaraṇavikkhambhanādīni samanupassato visesabhāgiyaṃ bhaveyya, tiṭṭhatu visesabhāgiyatā, nibbedhabhāgiyaṃ naṃ karissāmī”ti vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattassa sacchikaraṇaṃ, mahimsaṃ ghātetuṃ asakkontassa antarāmagge sasagodhādayo khuddakamige ghātetvā kājaṃ pūretvā gamanaṃ viya arahattaṃ sacchikātuṃ asakkontassa, tato osakkitvā catutthajjhānasamāpajjanaṃ veditabbaṃ. Maggabhāvanā catusaccasacchikiriyāyojanāsupi eseva nayo.

Idāni arahattaṃ sacchikātuṃ asakkontassa nibbattaṭṭhānaṃ dassento kāyassa bhedātiādimāha. Tattha yanti yena kāraṇena taṃ saṃvattanikaṃ viññānaṃ assa āneñjūpagaṃ, taṃ kāraṇaṃ vijjatīti attho. Ettha ca taṃsaṃvattanikanti tassa bhikkhuno saṃvattanikaṃ. Yena vipākaviññāṇena so bhikkhu saṃvattati nibbattati,

taṃ viññāṇaṃ. Āneñjūpaganti kusalāneñjasabhāvūpagataṃ assa, tādisameva bhaveyyāti attho. Keci kusalaviññāṇaṃ vadanti. Yaṃ tassa bhikkhuno saṃvattanikaṃ upapattihetubhūtaṃ kusalaviññāṇaṃ āneñjūpagataṃ assa, vipākakālepi tannāmakameva assāti attho. So panāyamattho - “puññaṃ ce saṅkhāraṃ abhisāṅkharoti, puññūpagaṃ hoti viññāṇaṃ. Apuññaṃ ce saṅkhāraṃ abhisāṅkhāroti, apuññūpagaṃ hoti viññāṇaṃ. Āneñjaṃ ce saṅkhāraṃ abhisāṅkharoti, āneñjūpagaṃ hoti viññāṇa”nti iminā nayena veditabbo. Āneñjasappāyāti āneñjassa catutthajjhānassa sappāyā. Na kevalaṅca sā āneñjasseva, upari arahattassāpi sappāyāva upakārabhūtāyevāti veditabbā. Iti imasmiṃ paṭhamakaāneñje samādhivasena osakkanā kathitā.

67. Iti paṭisañcikkhatīti catutthajjhānaṃ patvā evaṃ paṭisañcikkhati. Ayañhi bhikkhu heṭṭhimena bhikkhunā paññavantataro tassa ca bhikkhuno attano cāti dvinnampi kammaṭṭhānaṃ ekato katvā sammasati. Tabbahulavīhārinoti rūpapaṭibāhanena tameva paṭipadaṃ bahulaṃ katvā viharantassa. Āneñjaṃ samāpajjati ākāśānañcāyatāneñjaṃ samāpajjati. Sesāṃ purimasadisameva. Yathā ca idha, evaṃ sabbattha viśesamattameva pana vakkhāma. Iti imasmiṃ dutiyaāneñje vipassanāvasena osakkanā kathitā, “yaṃkiñci rūpa”nti evaṃ vipassanāmaggaṃ dassentena kathitāti attho.

Iti paṭisañcikkhatīti ākāśānañcāyatanaṃ patvā evaṃ paṭisañcikkhati. Ayañhi heṭṭhā dvīhi bhikkhūhi paññavantataro tesaṅca bhikkhūnaṃ attano cāti tiṇṇampi kammaṭṭhānaṃ ekato katvā sammasati. Ubhayametaṃ aniccanti ettha aṭṭha ekekakoṭṭhāsā diṭṭhadhammikasaṃparāyikavasena pana saṅkhipitvā ubhayanti vuttaṃ. Nāhaṃ abhinanditunti taṇhādiṭṭhivasena abhinanditum na yuttaṃ. Sesapadadvayepi eseva nayo. Tabbahulavīhārinoti kāmapaṭibāhanena ca rūpapaṭibāhanena ca tameva paṭipadaṃ bahulaṃ katvā viharantassa. Āneñjaṃ samāpajjati viññāṇañcāyatāneñjaṃ samāpajjati. Imasmiṃ tatiyaāneñje vipassanāvasena osakkanā kathitā.

68. Iti paṭisañcikkhatīti viññāṇañcāyatanaṃ patvā evaṃ paṭisañcikkhati. Ayañhi heṭṭhā tīhi bhikkhūhi paññavantataro tesaṅca bhikkhūnaṃ attano cāti catunnampi kammaṭṭhānaṃ ekato katvā sammasati. Yatthetā aparisesā nirujjhantīti yaṃ ākiñcaññāyatanaṃ patvā etā heṭṭhā vuttā sabbasaññā nirujjhanti. Etaṃ santaṃ etaṃ paṇītaṃ etaṃ aṅgasantatāya ārammaṇasantatāya ca santaṃ, atappakaṭṭhena paṇītaṃ. Tabbahulavīhārinoti tāsāṃ saññānaṃ paṭibāhanena tameva paṭipadaṃ bahulaṃ katvā viharantassa. Imasmiṃ paṭhamākiñcaññāyatane samādhivasena osakkanā kathitā.

Iti paṭisañcikkhatīti viññāṇañcāyatanaṃ patvā evaṃ paṭisañcikkhati. Ayañhi heṭṭhā catūhi bhikkhūhi paññavantataro tesaṅca bhikkhūnaṃ attano cāti pañcannampi kammaṭṭhānaṃ ekato katvā sammasati. Attena vā attaniyena vāti ahaṃ mamāti gahetabbena suññaṃ tucchaṃ rittaṃ. Evamettha dvikoṭikā suññatā dassitā. Tabbahulavīhārinoti heṭṭhā vuttapaṭipadaṅca imaṅca suññatapaṭipadaṃ bahulaṃ katvā viharantassa. Imasmiṃ dutiyākiñcaññāyatane vipassanāvasena osakkanā kathitā.

70. Iti paṭisañcikkhatīti viññāṇañcāyatanaṃ patvā evaṃ paṭisañcikkhati. Ayañhi heṭṭhā pañcahi bhikkhūhi paññavantataro tesaṅca bhikkhūnaṃ attano cāti channampi kammaṭṭhānaṃ ekato katvā sammasati. Nāhaṃ kvacani kassaci

kiñcanatasmim, na ca mama kvacani kismiñci kiñcanam natthīti ettha pana catukoṭīkā suññatā kathitā. Kathaṃ? Ayañhi nāhaṃ kvacanīti kvaci attānaṃ na passati, kassaci kiñcanatasminti attano attānaṃ kassaci parassa kiñcanabhāve upanetabbaṃ na passati, attano bhātiṭṭhāne bhātaraṃ sahāyaṭṭhāne sahāyaṃ parikkhāraṭṭhāne vā parikkhāraṃ maññitvā upagantvā upanetabbaṃ na passatīti attho. Na ca mama kvacanīti ettha mama - saddaṃ tava ṭhapetvā na ca kvacani parassa ca attānaṃ kvaci na passatīti ayamattho. Idāni mama - saddaṃ āharitvā mama kismiñci kiñcanam natthīti so parassa attā mama kismiñci kiñcanabhāve atthīti na passati. Attano bhātiṭṭhāne bhātaraṃ sahāyaṭṭhāne sahāyaṃ parikkhāraṭṭhāne vā parikkhāraṃ kismiñci ṭhāne parassa attānaṃ iminā kiñcanabhāvena upanetabbaṃ na passatīti attho. Evamayaṃ yasmā neva kathaaci attānaṃ passati, na taṃ parassa kiñcanabhāve upanetabbaṃ passati, na parassa attānaṃ passati, na parassa attānaṃ attano kiñcanabhāve upanetabbaṃ passati, tasmā ayaṃ suññatā catukoṭīkāti veditabbā. Tabbahulavīhārinoti heṭṭhā vuttappaṭipadaṃ imaṃ catukoṭīsuññatañca bahulaṃ katvā viharantassa. Imasmim tatīyākiñcaññāyatane pi vipassanāvaseneva osakkaṇā kathitā.

Iti paṭisañcikkhatīti ākiñcaññāyatanaṃ patvā evaṃ paṭisañcikkhati. Ayañhi heṭṭhā chahi bhikkhūhi paññavantataro tesañca bhikkhūnaṃ attano cāti sattannampi kammaṭṭhānaṃ ekato katvā sammāsati. Yatthetā aparisesā nirujjhantīti yaṃ nevasaññānāsaññāyatanaṃ patvā ettha etā heṭṭhā vuttā sabbasaññā nirujjhanti. Tabbahulavīhārinoti tasmaṃ saññānaṃ paṭibāhanena tameva paṭipadaṃ bahulaṃ katvā viharantassa. Imasmim nevasaññānāsaññāyatane samādhivasena osakkaṇā kathitā.

71. No cassa no ca me siyāti sace mayhaṃ pubbe pañcavidhaṃ kammavaṭṭaṃ na āyūhitaṃ assa, yaṃ me idaṃ etarahi evaṃ pañcavidhaṃ vipākavaṭṭaṃ etaṃ me na siyā nappavatteyyāti attho. Na bhavissatīti sace etarahi pañcavidhaṃ kammavaṭṭaṃ āyūhitaṃ na bhavissati. Na me bhavissatīti tasmim asati anāgate me pañcavidhaṃ vipākavaṭṭaṃ na bhavissati. Yadatthi yaṃ bhūtaṃ taṃ pajahāmīti yaṃ atthi yaṃ bhūtaṃ etarahi khandhapañcakaṃ, taṃ pajahāmi. Evaṃ upekkhaṃ paṭilabhatīti so bhikkhu evaṃ vipassanupekkhaṃ labhatīti attho.

Parinibbāyeyya nu kho so, bhante, bhikkhu na vā parinibbāyeyyāti kiṃ pucchāmīti pucchati, tatīyajjhānaṃ pādaṃ katvā ṭhitassa arahattampi osakkaṇāpi paṭipadāpi paṭisandhipi kathitā, tathā catutthajjhānādīni pādakāni katvā ṭhitānaṃ, nevasaññānāsaññāyatanaṃ pādaṃ katvā ṭhitassa na kiñci kathitaṃ, taṃ pucchāmīti pucchati. Apetthāti api ettha. So taṃ upekkhaṃ abhinandatīti so taṃ vipassanupekkhaṃ taṇhādiṭṭhiabhinandanāhi abhinandati. Sesapadadvayepi eseva nayo. Tannissitaṃ hoti viññāṇanti viññāṇaṃ vipassanānissitaṃ hoti. Tadupādānanti yaṃ nikantiviññāṇaṃ, taṃ tassa upādānaṃ nāma gahaṇaṃ nāma hoti. Saupādānoti sagahaṇo. Na parinibbāyatīti vipassanāya sālāyo bhikkhu mama sāsane na parinibbāyati. Yo pana vīhārapariveṇaupaṭṭhākādīsu sālāyo, tasmim vattabbameva natthīti dasseti. Kahaṃ panāti? Kattha pana? Upādiyamāno upādiyatīti paṭisandhiṃ gaṇhamāno gaṇhāti. Upādānasetṭhaṃ kira so, bhanteti, bhante, so kira bhikkhu gahetabbaṭṭhānaṃ setṭhaṃ uttamaṃ bhavaṃ upādiyati, setṭhabhave paṭisandhiṃ gaṇhātīti attho. Iminā tassa bhikkhuno paṭisandhi kathitā. Idānissa arahattaṃ kathetum idhānandātīadimāha.

73. Nissāya nissāyāti taṃ taṃ samāpattiṃ nissāya. Oghassa nittharaṇā akkhātāti

oghatarañam kathitam, tatiyajjhānam pādakam katvā t̥hitabhikkhuno oghanittharaṇā kathitā...pe... nevasaññānāsaññāyatanaṃ pādakam katvā t̥hitabhikkhuno oghanittharaṇā kathitāti vadati.

Katamo pana, bhante, ariyo vimokkhoti idha kiṃ pucchati? Samāpattim t̥va padaṭṭhānam katvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ gaṇhanto bhikkhu nāvaṃ vā uḷumpādini vā nissāya mahoghaṃ taritvā pāraṃ gacchanto viya na kilamati. Sukkhavipassako pana pakiṇṇakasaṅkhāre sammāsivā arahattaṃ gaṇhanto bāhubalena sotaṃ chinditvā pāraṃ gacchanto viya kilamati. Iti imassa sukhavipassakassa arahattaṃ pucchāmīti pucchati. Ariyasāvako ti sukhavipassako ariyasāvako. Ayañhi heṭṭhā aṭṭhahi bhikkhūhi paññavantataro tesaṅca bhikkhūnaṃ attano cāti navannampi kammaṭṭhānaṃ ekato katvā sammāsati. Esa sakkāyo yāvatā sakkāyoti yattako tebhūmakavaṭṭasaṅkhāto sakkāyo nāma atthi, sabbopi so esa sakkāyo, na ito paraṃ sakkāyo atthīti paṭisaṅcikkhati.

Etaṃ amataṃ yadidaṃ anupādā cittassa vimokkhoti yo pana cittaṃ anupādāvimokkho nāma, etaṃ amataṃ etaṃ santaṃ etaṃ paṇṭanti paṭisaṅcikkhati. Aññattha ca “anupādā cittassa vimokkho”ti nibbānaṃ vuccati. Imasmiṃ pana sutte sukhavipassakassa arahattaṃ kathitaṃ. Sesaṃ sabbattha uttānameva.

Kevalaṃ pana imasmiṃ sutte sattaṃ t̥hānesu osakkaṇā kathitā, aṭṭhasu t̥hānesu paṭisaṅghi, navasu t̥hānesu arahattaṃ kathitanti veditabbaṃ. Kathaṃ? Tatiyaṃ jhānaṃ t̥va pādakam katvā t̥hitassa bhikkhuno osakkaṇā kathitā, paṭisaṅghi kathitā, arahattaṃ kathitaṃ, tathā catutthajjhānaṃ, tathā ākāsaṇcāyatanaṃ. Viññāṇaṇcāyatanaṃ pana padaṭṭhānaṃ katvā t̥hitānaṃ tiṇṇaṃ bhikkhūnaṃ osakkaṇā kathitā, paṭisaṅghi kathitā, arahattaṃ kathitaṃ. Tathā ākiṇcaṇcāyatanaṃ pādakam katvā t̥hitassa bhikkhuno. Nevasaññānāsaññāyatanaṃ pādakam katvā t̥hitassa pana osakkaṇā natthi, paṭisaṅghi pana arahattaṅca kathitaṃ. Sukkhavipassakassa arahattameva kathitanti. Evaṃ sattaṃ t̥hānesu osakkaṇā kathitā, aṭṭhasu t̥hānesu paṭisaṅghi, navasu t̥hānesu arahattaṃ kathitanti veditabbaṃ. Imaṅca pana sattaṃ t̥hānesu osakkaṇaṃ aṭṭhasu paṭisaṅghiṃ navasu arahattaṃ samodhānetvā kathentena imaṃ āneṇjasappāyasuttaṃ sukathitaṃ nāma hotīti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Āneṇjasappāyasuttavaṇṇanā nīṭṭhitā.

7. Gaṇakamoggallānasuttavaṇṇanā

74. Evaṃ me sutanti gaṇakamoggallānasuttaṃ. Tattha yāva pacchimasopānakaḷevarāti yāva paṭhamasopānaphalakā ekadivaseneva sattabhūmiko pāsādo na sakkā kātuṃ, vatthum sodhetvā thambhussāpanato paṭṭhāya pana yāva cittakammakaraṇā anupubbakiriyā cettha paññāyatīti dasseti. Yadidaṃ ajjheneti tayopi vedā na sakkā ekadivaseneva adhīyituṃ, etesaṃ ajjhenepi pana anupubbakiriyā paññāyatīti dasseti. Issattheti āvudhavijjāyapi ekadivaseneva vālavedhi nāma na sakkā kātuṃ, t̥hānasampādanamuṭṭhikaraṇādīhi pana etthāpi anupubbakiriyā paññāyatīti dasseti. Saṅkhāneti gaṇanāya. Tattha anupubbakiriyāṃ attanāva dassento evaṃ gaṇāpemaṭiādīmāha.

75. Seyyathāpi brāhmaṇāti idha bhagavā yasmā bāhīrasamaye yathā yathā sippaṃ uggaṇhanti, tathā tathā kerāṭikā honti, tasmā attano sāsanaṃ bāhīrasamayena anupametvā bhaddraassājānīyena upamento seyyathāpītiādimāha. Bhaddro hi assājānīyo yasmiṃ kārāṇe damito hoti, taṃ jīvītahetupi nātikkamati. Evameva sāsane sammāpaṭipanno kulaputto sīlavelaṃ nātikkamati. Mukhādhāneti mukhaṭṭhapane.

76. Satisampajaññāya cāti satisampajaññāhi samaṅgibhāvattthāya. Dve hi khīṇāsavā satatavihārī ca nosatavihārī ca. Tattha satatavihārī yaṃkiñci kammaṃ katvāpi phalasaṃpattim samāpajjitum sakkoti, no satatavihārī pana appamattakepi kicce kiccappasuto hutvā phalasaṃpattim appetum na sakkoti.

Tatridaṃ vatthu - eko kira khīṇāsavattthero khīṇāsavasāmaṇeraṃ gahetvā arañṇavāsaṃ gato, tattha mahātherassa senāsanaṃ pattaṃ, sāmaṇerassa na pāpuṇāti, taṃ vitakkento therō ekadivasampi phalasaṃpattim appetum nāsakkhi. Sāmaṇero pana temāsaṃ phalasaṃpattiratiyā vītināmetvā “sappāyo, bhante, arañṇavāso jāto”ti therāṃ pucchi. Thero “na jāto, āvuso”ti āha. Iti yo evarūpo khīṇāsavo, so ime dhamme ādito paṭṭhāya āvajjitvāva samāpajjitum sakkhissatīti dassento “satisampajaññāya cā”ti āha.

78. Yeme, bho gotamāti tathāgate kira kathayanteva brāhmaṇassa “ime puggalā na ārādhenti, ime ārādhenti”ti nayo udapādi, taṃ dassento evaṃ vattumāraddho.

Paramajjadharmesūti ajjadhammā nāma chasatthāradhammā, tesu gotamavādova, paramo uttamoti attho. Sesaṃ sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Gaṇakamoggallānasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Gopakamoggallānasuttavaṇṇanā

79. Evaṃ me sutanti gopakamoggallānasuttaṃ. Tattha aciraparinibbute bhagavatīti bhagavati aciraparinibbute, dhātubhājanīyaṃ katvā dhammasaṅgītiṃ kātuṃ rājagahaṃ āgatakāle. Rañño pajjotassa āsaṅkamānoti caṇḍapajjoto nāmesa rājā bimbisāramahārājassa sahāyo ahosi, jīvakaṃ pesetvā bhesajjakāritakālato paṭṭhāya pana daḥhamittova jāto, so “ajātasattunā devadattassa vacanaṃ gahetvā pitā ghātito”ti sutvā “mama piyamittaṃ ghātetvā esa rājāṃ karissāmīti maññati, mayhaṃ sahāyassa sahāyānaṃ atthikabhāvaṃ jānāpessāmī”ti parisati vācaṃ abhāsi. Taṃ sutvā tassa āsaṅkā uppannā. Tena vuttaṃ “rañño pajjotassa āsaṅkamāno”ti. Kammantoti bahinagare nagarapaṭisaṅkhārāpanatthāya kammantaṭṭhānaṃ.

Upasaṅkamīti mayaṃ dhammavinayasaṅgītiṃ kāressāmāti vicarāma, ayaṅca mahesakkho rājavallabho saṅgahe kate veḷuvanassa ārakkhaṃ kareyyāti maññamāno upasaṅkami. Tehi dhammehīti tehi sabbaññutaññāṇadhammehi. Sabbena sabbanti sabbākārena sabbaṃ. Sabbathā sabbanti sabbakoṭṭhāsehi sabbaṃ. Kiṃ pucchāmīti pucchati? Cha hi satthāro paṭhamataraṃ appaṇṇātakulehi nikkhamitvā pabbajitā, te tathāgate dharmāneyeva kālāṃkatā, sāvakaṃ nesaṃ appaṇṇātakuleheva pabbajitā. Te tesāṃ accayena mahāvivādaṃ akaṃsu. Samaṇo pana gotamo mahākulā pabbajito, tassa accayena sāvakaṇaṃ mahāvivādo bhavissatīti ayaṃ kathā sakalajambudīpaṃ pattharamānā udapādi. Sammāsambuddhe ca dharante bhikkhūnaṃ vivādo nāhosi. Yopi ahosi, sopi tattheva

vūpasamito. Parinibbutakāle panassa - “aṭṭhasaṭṭhiyojanasatasahassubbedham sineruṃ apavāhituṃ samatthassa vātassa purato purāṇapaṇṇaṃ kiṃ ṭhassati, dasa pāramiyo pūretvā sabbaññutaññāṇaṃ pattassa satthu alajjamāno maccurājā kassa lajjissatī”ti mahāsaṃvegaṃ janetvā bhiyyosomattāya bhikkhū samaggā jātā ativiya upasantupasantā, kiṃ nu kho etanti idaṃ pucchāmīti pucchati. Anusaññāyamānoti anusañjāyamāno, katākataṃ janantoti attho. Anuvicaramāno vā.

80. Atthi nu khoti ayampi heṭṭhimapucchameva pucchati. Appaṭisaraṇeti appaṭisaraṇe dhammavinaye. Ko hetu sāmaggīyāti tumhākaṃ samaggabhāvassa ko hetu ko paccayo. Dhammappaṭisaraṇāti dhammo amhākaṃ paṭisaraṇaṃ, dhammo avassayoti dīpeti.

81. Pavattatīti paguṇaṃ hutvā āgacchati. Āpatti hoti vītikkamoti ubhayametaṃ buddhassa āṇātikkamanameva. Yathādhammaṃ yathānusitṭhaṃ kāremāti yathā dhammo ca anusitṭhi ca ṭhitā, evaṃ kāremāti attho.

Na kira no bhavanto kārenti dhammo no kāretīti padadvayepi no kāro nipātamattaṃ. Evaṃ sante na kira bhavanto kārenti, dhammova kāretīti ayamettha attho.

83. Tagghāti ekaṃse nipāto. Kahaṃ pana bhavaṃ ānandoti kiṃ therassa veḷuvane vasanabhāvaṃ na jānātīti? Jānāti. Veḷuvanassa pana anena ārakkhā dinnā, tasmā attānaṃ ukkaṃsāpetukāmo pucchati. Kasmā pana tena tattha ārakkhā dinnā? So kira ekadivasaṃ mahākaccāyanattheraṃ gijjhakūṭā otarantaṃ disvā - “makkaṭo viya eso”ti āha. Bhagavā taṃ kathaṃ sutvā - “sace khamāpeti, iccetaṃ kusalaṃ. No ce khamāpeti, imasmiṃ veḷuvane gonaṅgalamakkaṭo bhavissatī”ti āha. So taṃ kathaṃ sutvā - “samaṇassa gotamassa kathāya dvedhābhāvo nāma natthi, pacchā me makkaṭabhūtakāle gocarattānaṃ bhavissatī”ti veḷuvane nānāvidhe rukkhe ropetvā ārakkhaṃ adāsi. Aparabhāge kālaṃ katvā makkaṭo hutvā nibbatti. “Vassakārā”ti vutte āgantvā samīpe aṭṭhāsi. Tagghāti sabbavāresu ekaṃsavacaneyeva nipāto. Taggha, bho ānandāti evaṃ therena parisamajjhe attano ukkaṃsitabhāvaṃ ñatvā ahampi therāṃ ukkaṃsissāmīti evamāha.

84. Na ca kho, brāhmaṇāti thero kira cintesi “sammāsambuddhena vaṇṇitajjhānampi atthi, avaṇṇitajjhānampi atthi, ayaṃ pana brāhmaṇo sabbameva vaṇṇetīti pañhaṃ viṣaṃvādeti, na kho pana sakkā imassa mukhaṃ ulloketuṃ na piṇḍapātāṃ rakkhituṃ, pañhaṃ ujum katvā kathessāmī”ti idaṃ vattuṃ āradhmaṃ. Antaraṃ karitvāti abbhantaṃ karitvā. Evarūpaṃ kho, brāhmaṇa, so bhagavā jhānaṃ vaṇṇesīti idha sabbasaṅgāhakajjhānaṃ nāma kathitaṃ.

Yaṃ no mayanti ayaṃ kira brāhmaṇo vassakārabrāhmaṇaṃ usūyati, tena pucchitapañhassa akathanaṃ paccāsīsamāno kathitabhāvaṃ ñatvā “vassakārena pucchitaṃ pañhaṃ punappunaṃ tassa nāmaṃ gaṇhanto vitthāretvā kathesi, mayā pucchitapañhaṃ pana yaṭṭhikoṭiyā uppīlento viya ekadesameva kathesi”ti anattamano ahosi, tasmā evamāha. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Gopakamoggallānasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Mahāpuṇṇamasuttavaṇṇanā

85. Evaṃ me sutanti mahāpuṇṇamasuttaṃ. Tattha tadahūti tasmim̐ ahu, tasmim̐ divaseti attho. Upavasanti etthāti uposatho. Upavasanti sīlena vā anasanena vā upetā hutvā vasantīti attho. Ayaṃ panettha atthuddhāro - “āyāma, āvuso, kappina, uposathaṃ gamissāmā”tiādīsu hi pātimokkhuddeso uposatho. “Aṭṭhaṅgasamannāgato kho visākhe uposatho upavuttho”tiādīsu sīlaṃ. “Suddhassa ve sadā phaggu, suddhassuposatho sadā”tiādīsu upavāso. “Uposatho nāma nāgarājā”tiādīsu paññatti. “Na, bhikkhave, tadahuposathe sabhikkhukā āvāsā”tiādīsu upavasitabbadivaso. Idhāpi soyeva adhippeto. So panesa aṭṭhamicātuddasīpannarasībhedenā tividho. Tasmā sesadvayanivāraṇatthaṃ pannaraseti vuttaṃ. Tena vuttaṃ “upavasanti etthāti uposatho”ti. Māsapuṇṇatāya puṇṇā saṃpuṇṇāti puṇṇā. Mā-iti cando vuccati, so ettha puṇṇoti puṇṇamā. Evaṃ puṇṇāya puṇṇamāyāti imasmim̐ padadvaye attho veditabbo.

Desanti kāraṇaṃ. Tena hi tvaṃ bhikkhu sake āsane nisīditvā pucchāti kasmā bhagavā t̐hitassa akathetvā nisīdāpesīti. Ayaṃ kira bhikkhu saṭṭhimattānaṃ padhāniyabhikkhūnaṃ saṅghatthero saṭṭhi bhikkhū gahetvā araññe vasati, te tassa santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā ghaṭenti vāyamanti. Mahābhūtāni pariggaṇhanti upādārūpāni, nāmarūpapaccayalakkhaṇārammaṇikavipassanaṃ pariggaṇhanti. Atha ne ācariyupaṭṭhānaṃ āgantvā vanditvā nisinne thero mahābhūtapariggahādīni pucchati. Te sabbaṃ kathenti, maggaphalapañhaṃ pucchitā pana kathetuṃ na sakkonti. Atha thero cintesi - “mama santike etesaṃ ovādassa parihāni natthi, ime ca āradhaviṇṇi viharanti. Kukkuṭassa pāṇiyapivanakālamattampi nesaṃ pamādakiriya natthi. Evaṃ santepi maggaphalāni nibbattetuṃ na sakkonti. Ahaṃ imesaṃ ajjhāsayāṃ na jānāmi, buddhaveneyyā ete bhavissanti, gahetvā ne satthu santikaṃ gacchāmi, atha nesaṃ satthā cariyavasena dhammaṃ desessatī”ti, te bhikkhū gahetvā satthu santikaṃ āgato.

Satthāpi sāyanhasamaye ānandattherena upanītaṃ udakaṃ ādāya sarīraṃ utuṃ gaṇhāpetvā migāramātupāsādapariveṇe paññattavarabuddhāsane nisīdi, bhikkhusaṅghopi naṃ parivāretvā nisīdi.

Tasmim̐ samaye sūriyo atthaṅgameti, cando uggacchati, majjhaṭṭhāne ca bhagavā nisinno. Candassa pabhā natthi, sūriyassa pabhā natthi, candimasūriyānaṃ pabhaṃ makkhetvā chabbaṇṇā yamakabuddharasmiyo vijjotamānā puñjā puñjā hutvā disāvidisāsu dhāvanti sabbā heṭṭhā vuttanayena vitthāretabbaṃ. Vaṇṇabhūmi nāmesā, dhammakathikasavettha thāmo pamāṇaṃ, yattakaṃ sakkoti, tattakaṃ kathetabbaṃ. Dukkathitanti na vattabbaṃ. Evaṃ sannisināya parisāya thero uttāhitvā satthāraṃ pañhassa okāsaṃ kāresi. Tato bhagavā - “sace imasmim̐ t̐hitake pucchante ‘ācariyo no uttāhito’ti sesabhikkhū uttāhissanti, evaṃ tathāgate agāravo kato bhavissati. Atha nisināva pucchissanti, ācariye agāravo kato bhavissati, ekaggā hutvā dhammadesanaṃ paṭicchituṃ na sakkuṇissanti. Ācariye pana nisinne tepi nisīdissanti. Tato ekaggā dhammadesanaṃ paṭicchituṃ sakkuṇissanti”ti iminā kāraṇena bhagavā t̐hitassa akathetvā nisīdāpetīti.

Ime nu kho, bhanteti vimatipucchā viya kathitā. Thero pana pañcakkhandhānaṃ udayabbayaṃ pariggaṇhitvā arahattaṃ patto mahākhīṇāsavo, natthi etassa vimati. Jānantenapi pana ajānantena viya hutvā pucchituṃ vaṭṭati. Sace hi jānanto viya pucchati, “jānāti aya”nti tassa tassa vissajjento ekadesameva katheti. Ajānantena viya pucchite pana kathento ito ca etto ca kāraṇaṃ āharitvā pākaṭaṃ katvā katheti. Koci pana ajānantopi jānanto viya pucchati. Thero evarūpaṃ vacanaṃ kiṃ karissati,

jānantoyeva pana ajānanto viya pucchatīti veditabbo.

Chandamūlakāti taṇhāmūlakā. Evaṃrūpo siyanti sace odāto hotukāmo, haritālavaṇṇo vā manosilāvaṇṇo vā siyanti pattheti. Sace kāḷo hotukāmo, nīluppalavaṇṇo vā añjanavaṇṇo vā atasīpupphavaṇṇo vā siyanti pattheti. Evaṃvedanoti kusalavedano vā sukhavedano vā siyanti pattheti. Saññādisupi eseva nayo. Yasmā pana atīte patthanā nāma natthi, patthentenāpi ca na sakkā taṃ laddhum, paccuppannepi na hoti, na hi odāto kāḷabhāvaṃ patthetvā paccuppanne kāḷo hoti, na kāḷo vā odāto, dīgho vā rasso, rasso vā dīgho, dānaṃ pana datvā sīlaṃ vā samādiyitvā “anāgate khattiyo vā homi brāhmaṇo vā”ti patthentassa patthanā samijjhati. Tasmā anāgatameva gahitaṃ.

Khandhādhivacananti khandhānaṃ khandhapaṇṇatti kittakena hotīti pucchati.

Mahābhūtā hetūti “tayo kusalahetū”tiādīsu hi hetuhetu vutto. Avijjā puññābhisaṅkhārādīnaṃ sādharmaṇattā sādharmaṇahetu. Kusālākusalaṃ attano attano vipākādāne uttamahetu. Idha paccayahetu adhippeto. Tattha pathavīdhātu mahābhūtaṃ itaresaṃ tiṇṇaṃ bhūtānaṃ upādārūpassa ca paññāpanāya dassanattāya hetu ceva paccayo ca. Evaṃ sesesupi yojanā veditabbā.

Phassoti “phuṭṭho, bhikkhave, vedeti, phuṭṭho sañjānāti, phuṭṭho ceteti”ti vacanato phasso tiṇṇaṃ khandhānaṃ paññāpanāya hetu ceva paccayo ca. Viññāṇakkhandhassāti ettha paṭisandhiviññāṇena tāva saddhiṃ gabbhaseyyakānaṃ uparimaparicchena samatimsa rūpāni sampayuttā ca tayo khandhā uppajjanti, taṃ nāmarūpaṃ paṭisandhiviññāṇassa paññāpanāya hetu ceva paccayo ca. Cakkhudvāre cakkhupasādo ceva rūpārammaṇaṇca rūpaṃ, sampayuttā tayo khandhā nāmaṃ. Taṃ nāmarūpaṃ cakkhuviññāṇassa paññāpanāya hetu ceva paccayo ca. Eseva nayo sesaviññāṇesu.

87. Kathaṃ pana, bhanteti idaṃ kittakena nu khoti vaṭṭaṃ pucchanto evamāha. Sakkāyadiṭṭhi na hotīti idaṃ vivaṭṭaṃ pucchanto evamāha.

88. Ayaṃ rūpe assādoti iminā pariññāpaṭivedho ceva dukkhasaccaṇca kathitaṃ. Ayaṃ rūpe ādīnavoti iminā pahānapaṭivedho ceva samudayasaccaṇca. Idaṃ rūpe nissaraṇanti iminā sacchikiriyāpaṭivedho ceva nirodhasaccaṇca. Ye imesu tīsu ṭhānesu sammādiṭṭhiādayo dhammā, ayaṃ bhāvanāpaṭivedho maggasaccaṃ. Sesapadesupi eseva nayo.

89. Bahiddhāti parassa saviññāṇake kāye. Sabbanimittesūti iminā pana anindriyabaddhampi saṅgaṇhāti. “Saviññāṇake kāye”ti vacanena vā attano ca parassa ca kāyo gahitova, bahiddhā ca sabbanimittaggahaṇena anindriyabaddhaṃ gaṇhāti.

90. Anattakatānīti anattani ṭhatvā katāni. Kamattānaṃ phusissantīti katarasmim attani ṭhatvā vipākaṃ dassentīti sassatadassanaṃ okkamanto evamāha. Taṇhādhipeyyenāti taṇhājetṭhakena. Tatra tatrāti tesu tesu dhammesu. Saṭṭhimattānanti ime bhikkhū pakatikammaṭṭhānaṃ jahitvā aññaṃ navakammaṭṭhānaṃ sammasantā pallaṅkaṃ abhinditvā tasmiṃyeva āsane arahattaṃ pāpuṇṇimsu. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

10. Cūḷapūṇṇamasuttavaṇṇanā

91. Evaṃ me sutanti cūḷapūṇṇamasuttaṃ. Tattha tuṇhībhūtaṃ tuṇhībhūtaṃ yaṃ yaṃ disaṃ anuviloketi, tattha tattha tuṇhībhūtameva. Anuviloketvāti pañcapasādapāṭimaṇḍitāni akkhīni ummīletvā tato tato viloketvā antamaso hatthakukkuccapādakukkuccānampi abhāvaṃ disvā. Asappurisoti pāpapuriso. No hetaṃ, bhanteti yasmā andho andhaṃ viya so taṃ jānituṃ na sakkoti, tasmā evamāhaṃsu. Eteneva nayena ito paresupi vāresu attho veditabbo. Assaddhasamannāgatoti pāpadhammasamannāgato. Asappurisabhaddhāti asappurisasavāno. Asappurisasintitī asappurisasintāya cintako. Asappurisasamantitī asappurisasamantanāṃ mantetā. Asappurisasavācoti asappurisasavācaṃ bhāsītā. Asappurisasakammantoti asappurisasakammānaṃ kattā. Asappurisasaddhāti asappurisasaddhiyā samannāgato. Asappurisasānanti asappurisehi dātabbaṃ dānaṃ. Tyāssa mittāti te assa mittā. Attabyābādhāyapi cetetīti pāṇaṃ hanissāmi, adinnaṃ ādiyissāmi, micchā carissāmi, dasa akusalakammapathe samādāya vattissāmiti evaṃ attano dukkhatthāya cinteti. Parabyābādhāyati yathā asuko asukaṃ pāṇaṃ hanti, asukassa santakaṃ adinnaṃ ādiyati, dasa akusalakammapathe samādāya vattati, evaṃ naṃ āṇāpessāmiti evaṃ parassa dukkhatthāya cinteti. Ubhayabyābādhāyati ahaṃ asukañca asukañca gahetvā dasa akusalakammapathe samādāya vattissāmiti evaṃ ubhayadukkhatthāya cintetīti.

Attabyābādhāyapi mantetītiādīsu ahaṃ dasa akusalakammapathe samādāya vattissāmiti mantento attabyābādhāya manteti nāma. Asukaṃ dasa akusalakammapathe samādapessāmiti mantento parabyābādhāya manteti nāma. Aññaena saddhiṃ - “mayaṃ ubhopi ekato hutvā dasa akusalakammapathe samādāya vattissāmā”ti mantento ubhayabyābādhāya manteti nāma.

Asakkaccaṃ dānaṃ detīti deyyadhammampi puggalampi na sakkaroti. Deyyadhammaṃ na sakkaroti nāma uttaṇḍulādidosasamannāgataṃ āhāraṃ deti, na pasannaṃ karoti. Puggalaṃ na sakkaroti nāma nisīdanaṭṭhānaṃ asammajjitvā yattha vā tattha vā nisīdāpetvā yaṃ vā taṃ vā ādhāraṃ ṭhapetvā dānaṃ deti. Asahatthāti attano hatthena, na deti, dāsakammakārādīhi dāpeti. Acittikatvāti heṭṭhā vuttanayena deyyadhammepi puggalepi na cittikāraṃ katvā deti. Apaviddhanti chaḍḍetukāmo hutvā vammike uragaṃ pakkhipanto viya deti. Anāgamanadiṭṭhikoti no phalapāṭikaṅkhī hutvā deti.

Tattha upapajjatīti na dānaṃ datvā niraye upapajjati. Yaṃ pana tena pāpaladdhikāya micchādassanaṃ gahitaṃ, tāya micchādiṭṭhiyā niraye upapajjati. Sukkapakkho vuttapaṭipakkhanayena veditabbo. Devamahattatāti chakāmāvacaradevā. Manussamahattatāti tiṇṇaṃ kulānaṃ sampatti. Sesāṃ sabbattha uttānameva. Idaṃ pana suttaṃ suddhavaṭṭavaseneva kathitanti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Cūḷapūṇṇamasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṭhamavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.



ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Σχόλια. 3. Σχόλια για τις τελευταίες πενήντα ομιλίες. 1. Το κεφάλαιο για το Ντεβαντάχα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org